

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Bakalářská práce

ANALÝZA LIDSKÝCH ZDROJŮ MATEK SAMOŽIVITELEK S POSTIŽENÝM
DÍTĚTEM (S DĚTSKOU MOZKOVOU OBRNOU) V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Vedoucí práce: Mgr. Lucie Maliňáková

Autor práce: Tereza Stejskalová

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: 3.

2014

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum

.....

Děkuji své vedoucí bakalářské práce, Mgr. Lucii Maliňákové za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Za odborné konzultace docentu Jindřichu Šrajerovi a doktoru Jánovi Mišovičovi. Dále bych chtěla poděkovat sociální pracovníci centra Arpida za rychlou spolupráci při hledání výzkumného vzorku a respondentkám za jejich ochotu, čas a trpělivost při výzkumném šetření. V poslední řadě děkuji sdružení Fokus Mladá Boleslav pro duševně nemocné za jejich tiskařské a vazačské služby.

ÚVOD.....	6
1 RODINA.....	8
1.1 Fungující rodina	8
1.2 Neúplná rodina	9
1.3 Role rodičů	9
1.3.1 Role matky.....	10
1.3.2 Role otce	10
2 POSTIŽENÉ DÍTĚ V RODINĚ	11
2.1 Reakce rodičů na postižení dítěte.....	12
2.2 Coping.....	13
2.2.1 Zvládání stresové situace – narození postiženého dítěte	15
2.2.2 Zvládání stresové situace – osamocení rodiče s postiženým dítětem.....	16
2.2.3 Potřeby rodičů.....	17
2.3 Dítě s handikepem.....	17
2.3.1 Dětská mozková obrna.....	18
2.3.2 Stupně postižení.....	18
3 SOCIÁLNÍ SÍŤ.....	19
3.1 Podpurná síť osamělé matky s postiženým dítětem.....	20
3.2 Nejbližší sociální vztahy jako základ i podpora.....	21
3.3 Sociální fungování matky pečující o postižené dítě.....	21
4 EMPIRICKÝ VÝZKUM.....	22
4.1 Cíl výzkumu	22
4.2 Metodika	22
4.2.1 Výzkumná strategie	22
4.2.2 Technika sběru dat	23
4.2.3 Harmonogram výzkumu	23
4.2.4 Charakteristika výzkumného vzorku	24
4.3 Vyhodnocení	24
4.4 Výsledky	24
INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	32
ZÁVĚR.....	34
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	36
SEZNAM PŘÍLOH.....	38

PŘÍLOHY	39
ABSTRAKT	59
ABSTRACT.....	60

ÚVOD

Pro zvolení tématu mé bakalářské práce „*Analýza lidských zdrojů matek samoživitelék s postiženým dítětem (s dětskou mozkovou obrnou) v Českých Budějovicích*“ mě inspirovala má dobrovolná činnost, kterou se zabývám již třetím rokem. Dobrovolníkem v organizaci ADRA jsem se stala z důvodu očekávání něčeho nového a přínosného pro obor, který studuji. Zaujala mě individuální práce s klientem a tak mi byl přidělen sedmiletý chlapec s dětskou mozkovou obrnou (dále jen DMO), kterého jeho matka potřebovala pár hodin týdně pohlídat, aby si stihla zařídit úřední věci. V průběhu dobrovolné činnosti jsem se dopracovala k silnému vztahu s chlapcem i jeho matkou, které jsem pomáhala navíc i v domácnosti a s administrativou.

V rámci další dobrovolné aktivity jsme s dalšími studentkami teologické fakulty oslovily maminku z centra ARPIDA, které jsme pomohli vybrat peníze na jízdní kolo pro jejího postiženého syna. V tu chvíli jsem poznala dvě matky samoživitelky s postiženým dítětem a dvě odlišné situace. Zatímco jedna matka, která si vypomáhá silou ze strany své náboženské skupiny, druhá se vypořádává s výchovou úplně sama. Rozhodla jsem se, že sociální síť vztahů je v situaci matky samoživitelky s postiženým dítětem to nejdůležitější, na co se může matka spolehnout a obrátit.

Mým cílem je nastínit krizovou životní situaci v životě ženy, na kterou je kladen nový nárok jako na matku, matku dítěte s DMO a žitelku rodiny bez partnera. Je to odlišný způsob života, nové hodnoty a narušení sociálního fungování, se kterým si málokdo dokáže v zátěžové situaci pomoci sám. Proto se chci zabývat sítí vztahů, které měly matky v době krize a jak jim pomohla, či nepomohla. Pro účely bakalářské práce budou používány pojmy neúplná rodina, rodič s dítětem, svobodná matka či matka samoživitelka, které budu střídat, stejně tak dítě s hendikepem, postižené dítě a dítě s DMO.

Téma je zajímavé zvláště pro kořeny sociální práce, kdy si lidé pomáhali hlavně mezi sebou. Protože dnešním problémem, na který se zaměřil *Gilles Lipovetsky*, je dnešní chaotická a konzumní doma, kdy společnost neklade důraz na rodinné hodnoty, ale na upřednostňování štěstí jednotlivce a jeho užívání si života.¹ Z tohoto důvodu by matky mohly být často opouštěny, pokud se narodí postižené dítě a manžel si zvolí cestu osobního štěstí bez takové zátěže. Možná i z důvodu nevěry, kdy se partner nespokojí se společným životem s jednou partnerkou. Každý upřednostňuje svou identitu nad identitu druhých. Proto by měla sociální práce vyrovnat sociální fungování rodiče, který zůstal ve své roli sám a nemá se na koho obrátit.

Cílem empirické části bakalářské práce bude porovnat odpovědi několika respondentek, zejména uvést jejich situaci svobodné (rozvedené) matky – jak se s rolí vypořádaly, jak se změnil jejich vztah k mužům, jakou mají sociální síť vztahů, zda ji využívají, či nevyžívají a z jakých důvodů. Pokud poukážeme na nějaké nedostatky, doufám, že

---

¹ Srov. LIPOVETSKY, G. *Paradoxní štěstí: Esej o hyperkonzumní společnosti*

si jich svobodné maminky všimnou a budou jim ku prospěchu, nebo alespoň k zamyšlení, jak mohou svou vztahovou síť rozšiřovat a efektivněji využívat.

Bakalářská práce je koncipována do několika kapitol. První část je část teoretická, ve které se zaměřím na definice základních pojmů, aby byla teoreticky podložena poslední kapitola – část praktická. V první kapitole definuji rodinu, její funkce a principy, na kterých se má rodina zakládat, přiblížím i pohled na neúplnou rodinu a důležitost rolí rodičů.

Druhá kapitola nás uvede do světa rodičů s postiženým dítětem. Rodiče si prochází určitými fázemi, jak se s postižením vyrovnat a na to navazuje podkapitola s názvem Coping, která popíše stresové situace a reakce, jak se s nimi rodiče vyrovnávají. Okrajově charakterizují dětskou mozkovou obrnu a stupně postižení, které upravuje zákon č. 108/2006 Sb. O sociálních službách.

Předposlední kapitola se bude týkat tématu sociální sítě – podpůrnou sítí a pomocí nejbližších osob matek. Zvláště jak pomáhá sociálnímu fungování matek pečujících o své hendikepované dítě.

Ve čtvrté poslední kapitole se budu zabývat samotným výzkumem, popíšu metodiku i výzkumný vzorek, který se skládal z pěti svobodných či rozvedených respondentek s postiženými dětmi žijících v Českých Budějovicích. Empirický výzkum založený na kvalitativní metodě a vykonáván formou polostrukturovaných rozhovorů, měl dojít k odpovědi na jeho samotný cíl „*Jakou sociální síť vztahů mají matky samoživitelky s postiženými dětmi, jak ji využívají a rozšiřují?*“. Součástí kapitoly je samotné vyhodnocení výsledků výzkumu.

Celkové vyhodnocení výzkumu je v kapitole „Interpretace dat“, po níž následuje závěr, ve kterém zrekapituluji teoretickou část práce, která podložila výzkumnou část a zároveň přinesla i nové otázky spojené s tématem matek s postiženým dítětem.

K napsání bakalářské práce jsem vycházela z odborné literatury i webových zdrojů, které se zabývají tématem rodiny, postiženými dětmi, copingem či sociálním fungování. Pro empirickou část jsem využívala zejména metodické příručky a odborné konzultace.

1 RODINA

Rodina má mnoho definic. Souhrnná definice je z Velkého sociologického slovníku, kde se za rodinu považuje „*obecně původní a nejdůležitější společenská skupina a instituce, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou a jejímiž hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského biologického druhu a výchova, resp. socializace potomstva, ale i přenos kulturních vzorů a zachování kontinuity kulturního vývoje.*“² Z této definice se pak odvozují další názory na rodinu. Dle Nakonečného rodina je „*společenská instituce tvořící důležitý „stavební kámen“ lidské společnosti, neboť má řadu významných společenských funkcí, kromě jiných se v ní uskutečňuje primární socializace dítěte*“.³ Matoušek popisuje rodinu jako prostředí „*kde si lidé k sobě nutně musejí vytvářet vztahy a nutně musejí komunikovat. Všechno, co říkají a dělají, dostává komunikační význam. I absence akce je akcí.*“⁴

Z celkového pohledu na rodinu tedy vyplývá, že jde o základní primární jednotku, ve které se každý z členů vyvíjí a skrze vztahy se učí komunikace s okolním prostředím. Stejně jako absence akcí je také akce, tak špatné vztahy jsou také dobrou zkušeností.

1.1 Fungující rodina

Fungující rodina se vyznačuje několika základními znaky, které musí plnit. Různí autoři se liší různými definicemi. Znaky fungující rodiny jsou: **biologicky-reprodukční funkce** (sexuální potřeba, jde o základ rodiny, který ji tvoří), **ekonomicko-zabezpečovací funkce** (hmotné zabezpečení rodiny), **socializačně-výchovná funkce** (úkolem rodiny je zájem a péče o dítě, jeho socializace a prosazování potřeb a zájmů) a **sociálně-psychologická podpora** (emocionální základ, založená na faktoru koheze).⁵ Rodina si má na těchto funkcích zakládat, zároveň i na zdravých hodnotách s ohledem a v zájmu všech jejích členů. Pro správné fungování je třeba obou rodičů, kteří se v úkolech doplňují a pomáhají. V opačném případě se rodina stává nefunkční, a tudíž i pro dítě neprospívající.

Fungování rodiny se dá shrnout i do tří principů, a to: *soudržnost, adaptabilita a komunikace*. **Soudržnost** (koheze) souvisí s rodinnou intimitou, blízkostí, sounáležitostí. Klade se důraz na přiměřenou samostatnost a nezávislost členů rodiny. **Adaptabilita** se týká schopnosti rodiny přizpůsobovat se proměnlivým požadavkům a nároku života. Adaptabilní (flexibilní) rodiny dokážou snadněji změnit své fungování, někdy i životní styl vyžaduje-li to situace. Rodinná **komunikace** jako třetí nosný princip je klíčový proces při vytváření celkové rodinné atmosféry, při řešení problémů a plánování změn. Přímá a otevřená komunikace působí jako ochranný faktor v rodinném soužití, zatímco nejasná či narušená komunikace může znásobit negativní vlivy rizik a stresů.⁶ Tyto tři pilíře se pokládají jako samozřejmost při uzavírání manželství, či vytvoření rodiny, ale zároveň to jsou nejtěžší kroky ke zdravému

² MAŘÍKOVÁ, H., PETRUSEK, M., a kol. *Velký sociologický slovník*, s. 940

³ NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 245

⁴ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*, s. 77

⁵ Srov. KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Prostředí, člověk, výchova*, s. 79 - 82

⁶ Srov. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*, s. 72

a spokojenému životu v rodině. Z neakceptování či porušování těchto pravidel vznikají v rodině problémy a neřešené situace vyústí v rozvod či rozchod páru.

Mluví-li se o rodině, máme sklon si ji představovat jako tzv. úplnou nukleární rodinu - totiž otce, matku a jejich děti. Takto ale nemusí vypadat všechny rodiny, pro úplnost přikládám složení rodin v České republice jako Přílohu IV.⁷

1.2 Neúplná rodina

*Člověk patří mezi biologické druhy s vysokou otcovskou investicí do výchovy potomstva. Biologicky je účast otce na výchově výhodná především proto, že lidské mládě se ve srovnání s mláďaty jiných druhů rodí velice nezralé a má velmi dlouhé období dospívání. Děti, o které pečují oba rodiče, jsou tedy ve výhodě proti dětem, které byly odkázány jen na mateřskou péči.*⁸ Výhodou tedy je, když otec a matka žijí v manželském svazku s optimálními bytovými podmínkami pro výchovu dětí. Ovšem ne všichni rodiče funkce rodiny znají a respektují a z různých důvodů mohou rodinu opouštět. V mé práci se zaměřuji na neúplné rodiny, kde muži buď opouští rodinu z důvodu narození postiženého dítěte anebo z důvodu nespokojenosti v partnerském vztahu. Nechci tím poukazovat na muže, kteří se o rodinu nechtějí starat, ale spíše na jejich upřednostňování vlastních zájmů, než společné řešení problémů.

Ve vztahu rodičů k dítěti se promítá mnoho faktorů, instinktivní základ chování je však nepochybný z přirozenosti člověka. Dále je velmi důležité, jestli jsou rodiče dost empatictí, což může být nepříznivě ovlivněno vrozenou povahovou vadou nebo deprivací v původní rodině, svými životními postoji a morálním myšlením, životními zkušenostmi. Co může negativně ovlivnit vztah rodiče s dítětem je hendikep dítěte, např. extrémní temperament (neklid a negativní emoční reakce), převrácený režim spánku a bdění, smyslová vada, různé nemoci.⁹ A všechny rozhodnutí rodičů zároveň ovlivňují jejich děti, protože se promítnou do jejich života a fungování. Proto by si měli rodiče pečlivě promyslet, zda si děti pořídit, nebo s rodinou zůstat za všech okolností, které zdravotní stav a potřeby dítěte vyžadují. Z různých důvodů, jak neplnění základních funkcí rodiny či z dalších důvodů, jako je domácí násilí, vysoký věkový rozdíl, nebo osobní nadzdvihování vlastních zájmů nad zájmy rodiny, může vést ke krizi rodiny a pomalu i k jejímu rozpadu.

1.3 Role rodičů

Každý z rodičů v rodinném systému zastává určitou roli, ke které se vážou určitá práva a povinnosti. S tím, co role obnáší, má být rodič smířen a akceptovat ji. Dle Velkého sociologického slovníku se „*rodinné vztahy utváří rodinnými rolemi univerzálně rozšířenými (tj. role manžela, manželky → otce, matky, syna, dcery, bratra, sestry) a můžeme je najít ve všech typech společnosti.*“¹⁰ Role se během dějin změnily, zejména ve spojitosti s emancipací žen a maskulinizací mužů.

⁷ Srov. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*, s. 84

⁸ Tamtéž, s. 15 - 16

⁹ Srov. tamtéž, s. 68

¹⁰ MAŘÍKOVÁ, H., PETRUSEK, M., a kol. *Velký sociologický slovník*, s. 941

1.3.1 Role matky

Už od dětství jsou holčičky vychovávány k mateřství a hospodaření v rodině tím, s jakými hračkami si hrají (panenky, nádobíčko a kuchyňky). To se od nich očekává i v budoucí roli matek. Je jim už od mala předjímano, jak se matka chová: stará se o děti, vaří, pere, uklízí.¹¹ Pavel Říčan zmiňuje nasměrování dívek (i chlapců) k rodičovství hrou s panenkou, při které děti nastavují panence výrazy a obličej, které se naučili od svých rodičů.¹²

Pohled na matku, coby pouze vychovatelku dětí, případně i uklízečku stále přetrvává, i když se v současnosti ženy výrazně angažují v mimorodinných sférách, jako je seberealizace v zaměstnání a podnikání, veřejných činnostech a politice. Druhý plat (matčin), který přispívá do rodinného rozpočtu, je v dnešních poměrech pro mnoho rodin nezbytný.¹³ Za tím však stojí emancipace žen, kterou skrze hnutí bojují za svá práva, nejen jako matky, ale i jako osoby rovnocenné mužům v oblasti práce či jiných výkonných sférách. Nabízí se otázka, zda si tím ženy spíše neškodí, když požadují stejná práva, která zároveň očekávají od mužů. Zvláště pak v situacích, kdy se musí věnovat dětem, které se narodí s hendikepem a nemohou tak z nedostatku času a sil chodit do zaměstnání.

Role matky je zejména důležitá v raném věku dítěte. Má nejzákladnější úkol, a to vytvořit vztah na základě zkušeností, říkáme jí vazba přijetí (angl. **attachment**), která poskytuje dítěti zdravý emocionální vývoj. Tato interakce probíhá u matky a dítěte navzájem.¹⁴ Lze také tvrdit, že žena se do role matky dostane až po porodu vlastních dětí, kdy se definitivně oddělí od vlastní matky.¹⁵ Ale neměla by se vzdát své stávající role dcery a nasazovat svou energii jen pro svou novou roli matky. Její matka je první, kdo ji k mateřství vede a měl by jí tudíž i pomáhat i v tíživých situacích.

1.3.2 Role otce

Role otce, je stejně důležitá pro vývoj dítěte jako role matky. Děti v předškolním věku už si uvědomují rozdíl mezi pohlavím a utváří si vlastní identitu, například se ztotožňují s příslušnými stereotypy dívčích a chlapeckých rolí, chlapeci hledají vzor ve svém otci a učí se řešit praktické úkoly role muže v rodině.¹⁶ Pokud chybí biologický otec, nebo jeho náhrada, může se to negativně projevit v pozdějších stádiích života dítěte.

Role se rozlišují podle různých kritérií: *připsané* (což jsou například pohlaví, věk, rasa), *získané* (což jsou výsledky činností, např. vzdělání a prestiž, ale i matka a otec) nebo *vnucené* (které jsou výsledkem činnosti někoho jiného – vojenská služba, nezaměstnanost). S tím souvisí konflikt rolí, kdy se projevuje nesoulad chování a očekávání nositelů rolí neodpovídající očekávání ostatních lidí. Při problémové

---

¹¹ Srov. HRUŠKOVÁ, H. *Spravedlnost dětem: Role otce v prvních letech života dítěte aneb opravdu má novorozenec blíže k matce?!* [online]. Dostupné na: <http://www.iustin.cz/art.asp?art=224> [cit. 2014-02-09].

¹² Srov. ŘÍČAN, P. *Cesta životem – vývojová psychologie*, s. 259

¹³ Srov. MATOUŠEK, O. *Rodina jako vztahová síť a instituce*, s. 41

¹⁴ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Psychologie*, s. 670

¹⁵ Srov. ŘÍČAN, P. *Cesta životem – vývojová psychologie*, s. 262

¹⁶ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Psychologie*, s. 677

situaci, jako je odchod otce od rodiny z důvodu narození postiženého dítěte mohou nastat 4 typy rolových konfliktů, které příkládám jako Přílohu I.

Otec bývá v rodině nezastupitelný, stejně jako matka. Ovšem na muže se pokládá zejména funkce řídící, či ekonomické zabezpečení. Vychází to i z pracovních povinností, kdy muži mají v práci větší odpovědnost, mají v průměru více podřízených a jsou výrazně lépe placeni.¹⁷

2 POSTIŽENÉ DÍTĚ V RODINĚ

Nemocný či postižený člověk získává i určitou sociální roli, kterou lze charakterizovat několika základními rysy (volně podle Chromého 1984):

- Nemocný není považován za viníka svého nežádoucího stavu a nepředpokládá se také, že by byl schopen bez pomoci tento stav napravit.
- Nemocný má sice určitá privilegia, tj. je zproštěn některých povinností, ale nemá stejná práva jako lidé zdraví.
- Nemocný je povinen považovat tento stav za negativní nežádoucí a z toho důvodu se musí v mezích svých možností snažit o jeho nápravu. Toto je velmi obtížné u duševních nemocí a u mentální retardace, kde často chybí adekvátní sebehodnocení.

Role nemocného či postiženého dítěte je samozřejmě jiná a mnohé z těchto charakteristik získávají jeho rodiče.¹⁸ Protože jakákoli závažnější nemoc záležitostí jedince, ovlivňuje život celé rodiny. Mění se jak postavení nemocného, tak obsah rolí ostatních členů rodiny, i její celkový životní styl a jejich hodnoty. Jde o rozdílné reakce ve vyrovnávání se s problémem, ale i chování je podmíněno zátěží nemoci. Kontakt s nemocným je náročný. Připomíná ostatním jejich zranitelnost, což symbolicky ohrožuje jejich existenci. Musí se k němu chovat tolerantně, i když se nemocný někdy chová zatěžujícím způsobem. Pro zdravé členy rodiny je zátěží i změna životního stylu, který musí přizpůsobit a omezit osobní uspokojení, plány a aktivity. V důsledku vyčerpávající péče o nemocného zhoršuje i psychické a fyzické zdraví, vede to k životu v napětí a pocitu marnosti z jejich úsilí.¹⁹

Jinak popsal handicap Stanislav Štech. Je to termín, který „označuje „zátěž“ nějakého onemocnění, tělesné vady, postižení. Hovoří se tedy vlastně o znevýhodnění určitých osob oproti jiným osobám – většinou bez vlastního zavinění (daném genetickými, vrozenými či v průběhu života působícími faktory sociálními a sociálně-psychologickými).“²⁰ Dítě je odkázáno po narození na rodiče, u postiženého dítěte to platí dvojnásob, pokud se samo nedokáže postarat o své potřeby, které se během života člověk učí. „Z etologického hlediska je podstatné, že lidské mládě má velice dlouhý vývoj, a proto je ze všech živočichů nejdéle odkázáno na rodičovskou péči. Jen u savců

¹⁷ Srov. MATOUŠEK, O. *Rodina jako vztahová síť a instituce*, s. 41

¹⁸ In VÁGNEROVÁ, M. a kol. *Psychologie handicapu*, s. 18

¹⁹ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 92 - 94

²⁰ In VÁGNEROVÁ, M. a kol. *Psychologie handicapu*, s. 33

*se rodičovské péče účastní vedle rodičů i další členové pospolu žijícího společenství. Pro výchovu potomků je výhodný trvalý svazek mezi rodiči.*²¹

2.1 Reakce rodičů na postižení dítěte

Zjištění, že je dítě postižené je šokem pro celou rodinu, zejména pro matku, která celé těhotenství nosila dítě jako součást svého těla. Proto se může stát, že pak své selhání v podobě postižení u svého dítěte přikládá své vině, nebo naopak jej přehnaně dává za vinu otci dítěte, či jiným vnějším vlivům. V začáteční fázi je situace popírána a vyhledávají se další odborné názory ohledně zdravotního stavu dítěte, v závěru by mělo dojít ke smíření se s postižením dítěte a přijmutí této životní události za danou, se kterou se budou muset naučit žít všichni členové rodiny. To však může vést ke střetu zájmů, jak se s tím vyrovnat. Obtížné rozhodování je zejména při otázce, zda těžce retardované dítě umístit do ústavní péče, či nikoli. Zda matka snese další trauma v podobě odloučení, nebo zátěž při každodenní domácí péči. Může se stát, že dítě bude zahrnováno přehnaně láskou, která by postižení kompenzovala, ale v závěru by bylo dítě rozmazlováno.²²

„Reakce rodičů na postižení dítěte mají své typické projevy, které se v mnoha směrech podobají sledu reakcí na závažné onemocnění, jak je kategorizuje E. Küblerová-Rossová. Dobu, odkdy je dítě definitivně považováno za postižené, to znamená potvrzení odchylky stavu nějakou diagnózou. Lze označit jako krizi rodičovské identity. Změna reakcí a výchovných postojů rodičů je jedním z faktorů, které modifikují rozvoj identity dítěte. Jestliže je dítě od raného věku přijímáno jako postižené, nejsou ani požadavky, které na ně rodiče kladou a očekávání, která k němu vztahují stejná, jako kdyby bylo zdravé. Změna požadavků a očekávání sama o sobě, bez ohledu na další odlišnosti, bude ovlivňovat vývoj osobnosti takového dítěte.“²³

Pro přesnost uvedu fáze, kterými prochází rodiče při informování o postižení jejich dítěte, které uvádí Vágnerová v kapitole Rodina postiženého dítěte:

1. **Fáze šoku a popření.** Šok je první reakcí na subjektivně nepřijatelnou, traumatizující skutečnost, že je dítě trvale postižené. Nepřijetí takové informace je projevem obrany před ztrátou psychické rovnováhy, protože zdraví rodiče předpokládají narození zdravého dítěte. Reakce rodičů je ovlivňována i způsobem, jakým lékař informace o zdravotním stavu sděluje. Rodiče, kteří emočně nemohou informace přijmout, z důsledku nevhodného sdělení, mají v lékaři náhradního viníka za zdravotní stav jejich dítěte.
2. **Fáze bezmocnosti.** Charakteristickým je neznalost a strach z budoucnosti, rodiče se nikdy s takovým problémem nesetkali a nedovedou jej řešit. Fáze, ve které se zdravotní stav nezlepšuje, jen se valí na rodiče další negativní emoce, jako strach z hanby, či odmítnutí okolí. Rodiče v této situaci očekávají, že přijde pomoc, která jejich stav stabilizuje do rovnováhy.

²¹ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*, s. 66

²² Srov. tamtéž, s. 123 - 125

²³ VÁGNEROVÁ, M. a kol. *Psychologie handicapu*, s. 78

3. **Fáze postupné adaptace a vyrovnávání se s problémem.** Období, které je charakteristické zájmem o další informace týkající se postižení, jak o své dítě mají pečovat a jak mu mohou pomoci do budoucna. Místo racionálního zpracování informací však může dojít ke zkreslení na základě emočního vyladění rodičů. Mohou stále přetrvávat negativní emoční reakce, jako například: smutek a deprese z očekávání narození zdravého dítěte, úzkost a strach vztahující se k budoucnosti nebo pocity hněvu na osud, popřípadě na předpokládaného viníka. O podrobnějším vyrovnávání se zmíním v další kapitole.
4. **Fáze smlouvání** je přechodným obdobím, kdy rodiče již akceptují skutečnost, že mají postižené dítě, ale snaží se o jakékoliv zlepšení situace, když už není možné úplné uzdravení. Je to vyjádření rodičovské naděje, která však není zcela nerealistická, ale také nemusí být stoprocentní. Může se popsat jako signál přijetí dříve odmítané skutečnosti. Už nejde o trauma z postižení, ale o únavu a vyčerpání z náročné péče o dítě.
5. **Fáze realistického postoje.** Chování rodičů se usměrňuje a dávají si za cíle realističtější a splnitelnější cíle. Postižení dítěte akceptují a přijímají ho takové, jaké je. K úplnému smíření nedochází ve všech případech, vlivem vývoje dítěte mohou přicházet další zátěže, jako je například zařazení do školního procesu, volba povolání.²⁴

2.2 Coping

Každý se od dětství stává činitelem ve společnosti, získává různé zkušenosti, které mohou ovlivnit rozvoj jeho psychiky. A myslím tím pozitivní i negativní zkušenosti, zejména se člověk nejvíce naučí z obtíží a překážek, jak se s nimi vyrovnat a jak je překonat. Tyto dispozice pak fungují na vyrovnání s jeho psychickou nerovnováhou. Zátěžové situace, které narušují psychickou rovnováhu (princip *psychického ekvilibria* je takový, že jednání člověka směřuje k udržování psychické rovnováhy a k jejímu obnovení²⁵) jsou především: **frustrace** (překážka znemožňující dosáhnout člověku uspokojení nějaké jeho subjektivně důležité potřeby – je relativně častým negativním, ale i posilujícím faktorem zrání, může být překonána odložením uspokojení, ale i posílením vytrvalosti a úsilí), **konflikt** (střetnutí dvou vzájemně neslučitelných tendencí v životě člověka, významným se stává při dlouhodobosti a neschopnosti jej řešit). Frustrace a konflikt jsou skoro denní součástí, narušují pocit pohody, ale samy o sobě nepředstavují závažnější zátěž. **Stres** je dalším nadměrným zatížením až ohrožením psychiky člověka, v pozitivním smyslu může být aktivizací k lepším výkonům nebo příjemným pocitům (charakterizuje se zejména pocity neovlivnitelnosti a nezvládnutelnosti situace, nepředvídatelností vzniku stresové situace, tlakem vyžadujícím mnoho změn v životě). Dalším je například **trauma** (vychází z náhle vzniklé situace s negativním významem a vedoucí k poškození nebo ztrátě – zejména v emoční oblasti, pocit nejistoty a nebezpečí, úzkost i smutek z budoucnosti či ztráty. Může být jednorázová, ale také opakovaná, mění se v *posttraumatickou stresovou*

²⁴ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 165 - 168

²⁵ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Psychologie*, s. 405

poruchu – opakované prožívání stresové situace). **Krize** narušující psychickou rovnováhu s typickým znakem selhávání dosud užívaných adaptačních mechanismů (jsou nefunkční a člověk musí hledat jiné; podnětem ke změně jsou vývojové krize, kterými v životě projde každý člověk - například dospívání). Dalším stavem je **deprivace** (některá z objektivně významných potřeb není uspokojována v dostatečné míře, přiměřeným způsobem a po dostatečně dlouhou dobu, negativně ovlivňuje psychický stav i vývoj jedince, který citově strádá).²⁶

Na všechny zátěžové situace člověk nějak reaguje, disponuje různými způsoby vyrovnávání, tj. obranné reakce – útok nebo únik. **Útok** volí člověk, který chce bojovat s ohrožující a nepřijatelnou situací, může disponovat agresivním chováním, které pokládá za funkční; pozitivní variantou je asertivita, tj. schopnost sebeprosazení, v útočné strategii využívá energii na realizaci vlastních plánů a uspokojení potřeb (útok může volit matka, která se snaží o nejlepší péči o své dítě, i když jeho otec se zřekl své role, ale matka si stojí za svým). **Únik** je opačnou variantou řešení a člověk z nepříznivé situace utíká (může jít o faktický útěk od rodiny nebo přenesení odpovědnosti za řešení situace na druhého). Jde o nepropracované a plně neuvědomované řešení problému. Vědomou volbou určité strategie, je **coping**, vycházející z hodnocení situace a posouzení vlastních možností se zaměřením na určitý cíl, kterým by mělo být dosažení pozitivní změny a tolerance se zachováním psychické rovnováhy. Coping může být *zaměřený na řešení problému*, vyplývá z představy, že problém je řešitelný a jedinec je schopný dosáhnout vytyčeného cíle (jsou to různé alternativy jako je úsilí o samostatnost při řešení, hledání faktické pomoci, či symbolická podpora vyjádřena souhlasem s daným jednáním a potvrzením jeho účelnosti).²⁷ Anebo může být coping *zaměřený na udržení přijatelné subjektivní pohody*, uchovává psychickou rovnováhu a redukuje negativní zážitky. Vychází totiž z představy, že problém není možné řešit, a proto je nutné změnit postoj k problému a přístup k jeho řešení. Smíření se situací je nejčastější reakcí, na odchod partnera. Oba tyto přístupy se různě prolínají a nemusí být výhradně negativní, či pozitivní.²⁸

Při zvládání stresové situace může být vyhledávána jak sociální tak psychologická pomoc rodinám. Souvisí spolu už z pojetí sociální práce, kterou definoval Matoušek: „*sociální práce je společenskovední disciplína i oblast praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů*“²⁹ Důležité je pochopení konceptu sociálního fungování, který autorka Barlettová vymezila jako zvládání řešit situace, vnímané jako sociální úkoly, životní situace nebo problémy života, které lidé vnímají jako tlaky svého sociálního prostředí. Jde tedy o sociální interakce mezi zvládáním požadavků prostředí.³⁰ Coping je tedy schopnost řešit problémy i otázky sociálního kontextu, na které jedinec reaguje a o jejichž zvládání

²⁶ Srov. VÁGNEROVÁ, *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 48 - 53

²⁷ Poslední příklad je pro svobodné matky, které se snaží různými způsoby zkvalitnit život či rehabilitovat se svým postiženým dítětem, velmi důležitým, když nemají oporu v partnerovi, tak alespoň v okolí, které vyjadřuje záslužnost péče o dítě.

²⁸ Srov. VÁGNEROVÁ, *Psychopatologie pro pomáhající profese*, 56 - 58

²⁹ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*, s. 213

³⁰ In NAVRÁTIL, P. *Teorie a metody sociální práce*, s. 12

usiluje. Sociální pracovník pak nastupuje v momentě, kdy je tato rovnováha narušena a klient nemá dostatek dovedností na zvládnání situace, či sociální prostředí generuje neovladatelné situace.³¹

2.2.1 Zvládnání stresové situace – narození postiženého dítěte

Pro zvládnání situace, jako je narození postiženého dítěte, rodiče volí různé copingové strategie. Každý člověk volí různá řešení a některé obranné reakce mohou být pro druhého nepochopitelné, avšak všechny mají svůj význam. Každý si volí takovou obranu, aby si udržel psychickou rovnováhu a zachoval si přijatelné sebehodnocení v jeho rodičovské roli. To jde ruku v ruce s problémem, nebo řekněme strachem z viny, čili, co je příčinou postižení?

Za viníka se může považovat jak jeden z rodičů, tak zároveň může vinit druhého rodiče (nejčastěji matku), jako nositelku špatných genů, ale i zmíněného náhradního viníka – lékaře, či více lékařů. Dále se vina může předávat na síly mimo dosah rodičů, kterými se rodiče distancují od vlastního zavinění. Volba způsobu, jak se vyrovnat se zátěží, je založena na již osvědčených faktorech. Těmi jsou zkušenosti rodičů, jejich osobnosti, zdravotní stav, věk, kvalita partnerského vztahu, počet dětí, druh a příčina postižení atd.

Strategie zvládnání této situace může být dvojího charakteru, a to:

- **Aktivní způsob**, který se projevuje tendencí bojovat s nepříjemnou situací, zejména hledání pomoci, jako je lékař, léčitel, snížení psychického napětí pomocí hledání odpočinku při rehabilitačních cvičení, což může být také reakce copingu. Ale také to je nadměrná aktivita ve smyslu neuvědomované obranné reakce, což je například agresivita, ke zmíněnému náhradnímu viníkovi (předpokládanému).
- Pasivní, **únikový způsob** vyrovnávání, je charakterizován útekem ze situace, kterou nemůže rodič uspokojivě zvládnout nebo se s ní vyrovnat. Krajním řešením tohoto způsobu zvládnání může být i umístění dítěte do péče instituce, či odchod z rodiny. Tato úniková varianta se může také projevovat bagatelizací či popírání vzniklé situace, i dlouhodobě.³²

Při porovnání těchto dvou strategií zvládnání se dá konstatovat, že únikový způsob zvládnání situací volí zejména partneři – muži, kteří se nesmíří s postižením dítěte, nebo jej volí jako lehčí řešení situace. Matkám postižených dětí nezbyvá jiná možnost, než se ujmout aktivní role a nepropadat pocitům zoufalství a snažit se o co nejkvalitnější život jejich dětí.

---

³¹ Srov. NAVRÁTIL, P. *Teorie a metody sociální práce*, s. 12

³² Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 166 - 167

2.2.2 Zvládání stresové situace – osamocení rodiče s postiženým dítětem

Úspěšnou adaptaci na situaci neúplné rodiny s jedním rodičem (myšleno po rozvodu a odchodu jednoho z partnerů) ovlivňují zejména tři dimenze (podle Goldenbergových, 1998):

- Vnitřní zdroje rodiny: zahrnují schopnost reorganizovat se a udržet si vnitřní integritu i přes velké změny, které se dějí ve struktuře a fungování rodiny. Osamělá matka si udržuje pocit kontroly a zvládání, hranice v rodině zůstávají zřetelné.
- Environmentální stres: záleží také na tom, jak rodina vnímá stres přicházející z jejího vnějšího prostředí a jak efektivní mechanismy zvládání používá (coping patterns)
- Zdroje v širší sociální síti: jaká je míra kvality vnějších zdrojů podpory (přátelé, příbuzní), které je rodina schopná aktivovat.³³

Pro sociální práci, která zajišťuje zdravé sociální fungování (více v kapitole 3), můžeme použít z odborné literatury dostupný postup pro psychologickou práci s rodinami, kterou tvoří jeden rodič a dítě. Je to osnova bodů pro identifikování povahy případu:

- Zmapujeme důvody, proč je rodič osamělý (rozvod, rozchod, smrt partnera, svobodná matka aj.).
- Pokud předcházelo manželství, zjistíme, v jaké fázi se rozpadlo (je rozdíl, zda po 10 měsících, či po 15 letech).
- Pravděpodobné příčiny rozpadu manželství – nevěra, chronická nespokojenost a hádky, zásahy rodičů partnera, nezralost jednoho či obou partnerů, finanční problémy aj.
- Počet, pohlaví a věk dětí, věk rodiče v době, kdy osaměl, ovdověl či kdy se žena stala svobodnou matkou. Míra zapojení prarodičů a jiných příbuzných.
- Specifické nahromadění stresorů před rozpadem rodiny, např. stálé konflikty partnerů, zatažení dětí do konfliktů vyhrožování a vydírání.
- Specifické nahromadění stresorů po rozpadu rodiny a během její reorganizace – např. stěhování, nová práce, nová škola, snaha navázat nová přátelství, snaha o ochranu osobní identity a úsilí o formování nové, přizpůsobené rodinné identity.
- Nová role, které členové rodiny musí zaujmout – např. matka se stává hlavou domácnosti, syn přebírá při absenci otce více odpovědnosti.
- Role absentujícího rodiče a dalších důležitých dospělých v novém rodinném systému (v rodině s jedním rodičem).
- Kvalita vztahů v rodině, kvalita vztahů mezi bývalými manželi a kvalita vztahů k původním rodinám.
- Schopnosti osamělého rodiče efektivně zvládat situaci (coping skills), schopnost organizovat a řídit rodinu v procesu přizpůsobování na nové okolnosti.

---

³³ Srov. In SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*, s. 172 - 173

- Vztahy rodiny se širším sociálním prostředím (sousedé, školy, služby, úřady aj.).³⁴

2.2.3 Potřeby rodičů

*„Základním činitelem mentálního zdraví jsou sociální vztahy. Selhávání v těchto vztazích, osamělost, nedostatek asertivity a sebevyjádření vůbec vedou k poruchám v sociálních interakcích jedince a ty pak opět zpětně způsobují, že se jeho selhávání v sociálních vztazích prohlubuje. Nejvýznamnější sféru lidského života představují sociální vztahy (erotické, rodinné, vztahy mezi přáteli, spolupracovníky, souvěrci a další)“.*³⁵

Každý člověk má určité psychické potřeby, které musí být uspokojovány. Ovšem optimistické představy o vztahu s dítětem znamená značný zásah do těchto potřeb, které s rodičovskou rolí souvisejí. Dle Langmeiera a Matějčka jsou to tyto změny:

- **Potřeba přiměřené stimulace** – projevy postiženého dítěte jsou omezené, s nízkou intenzivitou, liší se od očekávání rodičů, nestimulují rodičovskou aktivitu. Jsou apatické, spavé, opožděné ve vývoji, nepohyblivé, neusmívají se a nemluví. Kvůli tomu rodiče nemusí adekvátně reagovat. Jiné děti mohou být spíše dráždivé, plačtivé, trpět poruchami spánku, často zvracet či vypadat odporlivě a to vyvolávat v rodičích negativní a ambivalentní reakce.
- **Potřeba smysluplnosti a řádu** – rodiče pohlcuje pocit jejich neschopnosti a nejistoty ve výchově dítěte, zejména v případech, se kterými si nemohou poradit. Dítě jim nedává najevo, co potřebuje, neznají jeho individuální vývoj, a proto nevědí, jak se k němu chovat. Myslí si, že nic nemá smysl, protože dítě nereaguje. Informace o jeho vývoji jsou na jedné straně traumatizující, ale na druhé straně je to jediná možnost, jak naučit rodiče rozumět svému dítěti.
- **Potřeba citové vazby** – dítě nebývá pro rodiče vždy citově uspokojující. Je obtížné ho plně akceptovat, a tak dochází k extrémům v rodičovských postojích. Takové děti mohou být zavrhovány a opouštěny, na druhé straně přehnaná citová vazba, projevující se hyperprotektivní výchovou. Jsou to obranné reakce, dle kterých se rodiče zbavují pocitu viny.
- **Potřeba vlastní hodnoty a společenské prestiže** – rodiče mohou sami sebe považovat za méněcenné, až vyřazené z normální lidské společnosti. Za sociálně degradující jsou považována zejména reakce široké veřejnosti na stigmatizující onemocnění. Je to pak trauma a narušení vlastní identity v rodičovské roli.
- **Potřeba životní perspektivy** – postižení je narušení pro dítě i celou rodinu. Jde o nejasnou budoucnost, nikdy stoprocentní prognózy.³⁶

2.3 Dítě s handikepem

Onemocnění dítěte je velmi choulostivou záležitostí pro rodiče i pro samotné děti, které si ji uvědomují. Poškození centrálního nervového systému (CSN) může vznikat různě

³⁴ Srov. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*, s. 173

³⁵ NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 476

³⁶ In VÁGNEROVÁ, M. a kol. *Psychologie handicapu*, s. 88 - 89

(důsledkem mechanického poškození mozkové tkáně úrazem, nádorem, otravou, infekcí nebo poruchou vývoje mozku) a všechny následky jakékoli poruchy CSN závisejí na době vzniku, celkovém zdravotním stavu (spolu s dalšími potížemi) a na typu postižení a jeho závažnosti (zda jde o *lokalizované poškození* – specifickou poruchu, nebo o *generalizované poškození* v důsledku komplexní poruchy s nespécifickým postižením celkového způsobu reagování – omezení flexibility, rychlost reagování, koncentrace pozornosti a schopnosti zvládat běžné požadavky). Děti s postiženým mozkiem mají různé poruchy, kterým se stávají pro rodiče neatraktivními a více rodiče zatěžují péči o ně, jde zejména o *poruchy percepční* (obtížně diferencují běžné podněty), *poruchy pozornosti a paměti* (nekoncentrují se a rozdělují pozornost na více činností, ale také ulpění pozornosti na jednom předmětu a neschopnost přejít k další aktivitě), *poruchy řeči* (většinou spojené s lokalizovaným postižením některého z řečových center, projevuje se problém s vybavováním si slov, narušení plynulosti projevu, obtíže v porozumění), *poruchy motorické* (zejména omezení hybnosti, u lehčího postižení jde o neobratnost a nešikovnost) a zejména jsou vidět změny v oblasti *chování* (na aktivizační úrovni se vyskytuje často hyperaktivita, čili syndrom ADHD, porucha pozornosti – děti jsou v neustálém pohybu a nesoustředí se na určitou činnost moc dlouho, opakem bývá označována hypoaktivita; dále pak neschopnost ovládat své chování a přizpůsobit ho společenským normám, obtíže v regulaci chování, především impulzivita, reagování bez rozmyslu; a hlavně u lidí s postižením se vyskytují sociálně-adaptační potíže, protože se nedovedou vždy chovat vhodně vzhledem k dané situaci – výsledkem pak bývá více konfliktů, odmítání a později i jejich izolace).³⁷

2.3.1 Dětská mozková obrna

Jak je výše nastíněno, dětská mozková obrna (dále jen DMO) je syndrom poruch mozku a motorických funkcí, které není progresivní ani dědičné, ale je celoživotním problémem postiženého. Je to rané postižení mozku s rozmanitou etiologií, *prenatální příčiny*: vývojové anomálie, krvácení matky, psychická traumata, úrazy či užívání toxických látek; *perinatální příčiny*: abnormální porody, krvácení, bakterie, předčasný odtok plodové vody; *postnatální příčiny*: (do 1 roku věku dítěte) infekční onemocnění centrální nervové soustavy, rané infekce, poranění mozku a lebky, metabolické poruchy. Projevuje se převážně jako těžké poruchy hybnosti, poruchy psychomotoriky, poruchy psychiky a intelektu (mentální retardace) a poruchy vědomí (epileptické záchvaty). Diagnóza je obvykle jasná do 1 roku dítěte. Formy jsou klasifikovány na spastické a nespastické.³⁸ Pro podrobnější popis a rozdělení těchto forem odkazují na Přílohu II.

2.3.2 Stupně postižení

Stupně postižení se posuzují dle právní úpravy zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, kde se posuzují podmínky nároku na příspěvek na péči. Při posuzování stupně závislosti dětí se hodnotí schopnost zvládat základní životní potřeby a to: mobilita,

³⁷ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 117 - 123

³⁸ Srov. OPATŘILOVÁ, D. *Pedagogická intervence v raném a předškolním věku u jedinců s mozkovou obrnou*, s. 7 - 15

orientace, komunikace, stravování, oblékání a obouvání, tělesná hygiena, výkon fyziologické potřeby, péče o zdraví, osobní aktivity. Závislost je uznaná k příslušné potřebě v souvislosti s poruchou funkčních schopností z důvodu dlouhodobě nepříznivého stavu. Schopnost zvládat tyto potřeby jsou hodnoceny v přirozeném sociální prostředí a s ohledem na věk posuzované osoby. Stupně závislosti osob do 18 let věku jsou:

- I. stupeň (lehká závislost),
- II. stupeň (středně těžká závislost)
- III. stupeň (těžká závislost)
- IV. stupeň (úplná závislost).³⁹

Pro úplnost a detailní popis závislosti dítěte na matce jsem přiložila úplné znění zákona, část o příspěvku na péči (Příloha III), podle kterého se hodnotí konkrétní činnosti o vlastní osobu a soběstačnost vykonávat základní potřeby.

3 SOCIÁLNÍ SÍŤ

Ani nukleární rodina není soběstačným, autonomním společenským tělesem, natož další typy neúplných rodin. Schopnost rodiny vychovávat děti a vyrovnávat se s těžkostmi je závislá na tom, jak je rodina napojena na své sociální okolí. Toto spojení se nazývá sociální síť rodiny. Sociální síť rodiny je koalice rodin na sobě závislých, do níž se někdy počítají ještě jiní nepřibuzní lidé (přátelé, známí, případně i profesionálové pracující v institucích, jež s rodinou přicházejí do styku).⁴⁰

Podpůrná síť mladé rodiny se zhušťuje v době narození dětí a nejvýznamnější úlohu v ní mají blízcí příbuzní, na prvním místě matka mladé matky. Při výskytu vážné nemoci v rodině nebo při narození dítěte s vrozenou vadou se velikost a kvalita podpůrné rodinné sítě považuje za ukazatele adaptace rodiny na tuto náročnou situaci. Zužující se síť je vždy neblahým znamením. Podobně je možno hledět na rozvodovou situaci – kdo si udrží kontakty s dostatečně velkým okruhem příbuzných, má naději vyrovnat se s rozvodem dříve a lépe.⁴¹ To může platit i o společných přátelích.

Matky, které zůstávají samy s dětmi, se mohou setkávat s řadou problémů. První oblastí jsou hlavně praktické otázky v oblasti financí, zaměstnání, vedení domácnosti. Druhou oblastí jsou osobní problémy – emoční distres, změna v sebepojetí a ohrožení osobní identity. Třetím nejtýpictějším zdrojem stresu je oblast vztahů, kdy probíhá problémová interakce s dětmi, stále konfliktní vztah s bývalým manželem, nejistota v případném rýsujícím se dalším vztahu. V tak zátěžových situacích ženy pocítují ztrátu energie, pocity beznaděje a deprese. Může to vést k výčitkám a pocitům viny, pochybnostem

---

³⁹ Srov. Zákon 108/2006 Sb., *O sociálních službách* [online]. § 7 – 11. Dostupné na: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7372/108_2006_Sb.pdf. [citováno 2014-2-13].

⁴⁰ Srov. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*, s. 84

⁴¹ Srov. Tamtéž s. 84

o sobě.⁴² To ovlivňuje nejen fungování matky, ale zároveň se to odráží v psychice dítěte, které je vázáno pouze na matku.

Osamělé matky můžeme rozdělit do několika skupin podle toho, jak se do této situace dostaly. Nás však budou zajímat pouze „*osamělé matky, které mají děti z rozpadlého vztahu (ať už rozvodem manželství, či rozchodem partnerů nesezdaných)*. *Postoje vůči této skupině jsou ambivalentní. Na jedné straně jsou slyšet názory obviňující a moralizující, že ženy neudržely manželství, byť neuspokojivé, tzv. kvůli dětem. Na druhé straně se tvrdí, že ve prospěch dětí je lépe konfliktní a neuspokojivý vztah ukončit a žít s dětmi sice v neúplné rodině, leč v relativním klidu. Výsledkem prolínání těchto a dalších názorů je obecný názor, že takové rodičovství sice není optimální, ale v dnešní společnosti mnohdy nevyhnutelné.*“⁴³

3.1 Podpůrná síť osamělé matky s postiženým dítětem

Osamělé matky strádají ve všech směrech, ať jde o zdravotní komplikace, tak situace bytová i finanční je horší než v úplných rodinách. Otec je pro dítě vzorem a to se odráží na jeho výchově. Handicapované děti většinou bývají bez sourozenců. Může to být otázkou strachu matky, aby nebyli také postižení, nebo problematickým postojem svobodné matky k dalším partnerům. Dá se totiž předpokládat, že svobodná matka má se svým dítětem silnější vazbu, což nepochybně ovlivňuje její postoj k mužům a bude vznikat problém s navazováním partnerských vztahů i u jejího dítěte. Svobodné matky mají také sklon obracet se na sociální instituce ve větší míře, než v jaké to čekají od své rodinné sítě. Vyšlo z brněnských průzkumů, že jen 10 % matek hledalo u otců dítěte pomoc a podporu. Takže institucionální pomoc svobodným matkám by měla být pomoc komplexní, tj. bytová, finanční i psychologická. Zároveň napojení na rodinu svobodné matky znamená „pomoc účinná = pomoc dlouhodobá“. Tyto matky mají nízké sebevědomí a pocit nedůvěřivosti, takže pokud se upnou na člověka, který ji chce pomoci, jde o důvěrnější vztah.⁴⁴

Fungující podpůrná síť zajišťuje kvalitu péče o dítě. „*To, co bylo dříve záležitostí obou rodičů, je pouze na nich. Mohou být přetížené a podrážděné, což se odráží na zhoršeném vztahu s dětmi. To zpětně vede k výčtkám a pocitům viny, pochybnostem o sobě atd. rizika dostatečného zvládnutí situace se zvyšují tehdy, když žena ztrácí své známé prostředí a dosavadní podpůrné sítě (přestěhuje se a ztíží se kontakt s rodiči, s kamarádkami). Fungující podpůrná síť naopak účinně redukuje stres. Stejnou funkci plní i pocit dostatečné kontroly a sebeúčinnosti. Proto je velmi aktuální poskytnout podporu a odbornou pomoc osamělým matkám bezprostředně po rozvodu, aby se pocit bezmoci a beznaděje nerozvinul a nefixoval*“.⁴⁵

---

⁴²Srov. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*, s. 174

⁴³Tamtéž, s. 171

⁴⁴Srov. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*, s. 128

⁴⁵SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*, s. 174 - 175

3.2 Nejbližší sociální vztahy jako základ i podpora

Člověk, jak už víme, je tvor společenský, rodí se do společnosti lidí a bez ní se nerozvíjí. Nejbližší sociální vztahy jsou vztahy, které jsou stále součástí našeho duševního života, mění ho a mění se i jejich trvání, to vše hluboce ovlivňuje naši osobnost. Jsou to zejména vztahy s nejbližšími, rodinou, blízcí spolupracovníci a přátelé, lidé, jejichž psychickou blízkost jsme si zvolili a vytvořili, ale jsou to i lidé, jejichž psychická blízkost nám byla vnucena, včetně našich nepřátel.⁴⁶ Bez těchto vztahů bychom byli jen prázdné jednotky, které by byli ve světě sami a nepociťovali žádné bezpečí, pomoc, či lásku. Jejich důležitost si lze dobře uvědomit na základě zkušeností až při jejich ztrátě.

Mezi sociální vztahy celkově patří i okruh lidí, které spojuje stejná víra. Věřící vychází z přesvědčení, kdy je hendikepovaný akceptován a jeho postižení je pro něj boží zkouškou. Je pouze na něm, zda pro něj bude ziskem v duchovní rovině a víra bude oporou či transformací do jiné úrovně, kde zvýhodnění nebudou.⁴⁷ U dětí v předškolním věku stále předpokládám, že tyto vlastnosti pochopení přebírají jejich rodiče.

3.3 Sociální fungování matky pečující o postižené dítě

Cílem sociální práce je zajistit dobré sociální fungování. Čili podpořit klienta řešit problém, adaptovat se na nároky prostředí a vyvíjet se ve svých sociálních rolích, které na člověka klade jeho prostředí.⁴⁸

K sociálnímu fungování úspěšně vede hlavně vnější opora – sociální. Ta poskytuje rodiči zejména:

- emoční podporu, která dodává pocit, že je o něj pečováno a že jsou milováni;
- podporu sebevědomí – pocit, že jsou ceněni a respektováni;
- „síťovou“ podporu – pocit náležitosti i do širší komunikační sítě – spojeno i s pocitem vzájemného porozumění a podpory.⁴⁹

Taková podpora je rodiči, jako samotnému vychovateli a živiteli rodiny, jedinou oporou, protože se svými vnitřními zdroji nezvládá tíhu stresu nebo mu nebyly nabídnuty blízkou rodinou. Vnitřní zdroje jsou:

- Rodinné – soudržnost a flexibilita rodiny, sdílená duchovní orientace, jasná komunikace, rodinné tradice, rodinná organizace a pravidla.
- Osobní - inteligence, znalosti a dovednosti členů, fyzické a psychické zdraví, sebedůvěra a pozitivní sebepojetí.⁵⁰

Sociální fungování v době, kdy se matka stává samoživitelkou rodiny, podléhá velké zátěži. Musí se aktivizovat vlastní síly, pomoc širší rodiny i přátel, v krajním případě

⁴⁶ Srov. ŘÍČAN, P. *Cesta životem*, s. 57

⁴⁷ VÁGNEROVÁ, M. a kol. *Psychologie handicapu*, s. 23

⁴⁸ Srov. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*, s. 13

⁴⁹ Srov. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*, s. 91 - 92

⁵⁰ Srov. tamtéž, s. 92

i okolí, tvořené odborníky (sociální pracovníci či pracovníci v sociálních službách). V krizové situaci si člověk nedokáže pomoci vlastními silami a proto je opora v rodině jednou z nejdůležitějších faktorů podpory.

4 EMPIRICKÝ VÝZKUM

4.1 Cíl výzkumu

Cílem teoretické části bakalářské práce bylo definovat neúplné rodiny, vysvětlit situaci a potřeby, které neúplná rodina má a zejména důležitost vztahové sítě rodiče, který žije sám se svým postiženým dítětem. Cílem výzkumného šetření bude hledání odpovědi na hlavní výzkumnou otázku: *Jakou sociální síť vztahů mají matky samoživitelky s postiženými dětmi, jak ji využívají a rozšiřují?*

V empirické části se zaměřím na konkrétní případy pěti matek samoživitelek s postiženým dítětem ve věku 5 – 15 let z Českých Budějovic a ponořím se do jejich situace matky samoživitelky, zvládnutí tíhy postižení dítěte a s tím související podpůrná síť vztahů, které matky udržovaly, jak se změnilo po porodu postiženého dítěte a po rozchodu s partnerem, a zda mají potřebu vztahovou síť rozšiřovat.

K hlavní výzkumné otázce se dopracuji identifikací matky a jednotlivými výzkumnými otázkami, které se budou skládat z dílčích otázek na dané téma:

Výzkumná otázka č. 1

Jak matky zvládaly a prožívaly situaci po narození postiženého dítěte a po odchodu partnera?

Výzkumná otázka č. 2

Jaká je kvalita jejich sociálních vztahů?

Výzkumná otázka č. 3

Jaký mají postoj k mužům a jak se to odráží v potřebě rozšiřovat vztahovou síť?

Podotázky jsem vytvořila na základě dostupné literatury, kde Sobotková⁵¹ popisuje body k identifikaci povahy práce s rodičem a zejména pak na základě vlastní zkušenosti, jak jsem zmínila v úvodu, kterou jsem získala díky praxi a individuální dobrovolné činnosti s postiženým chlapcem.

4.2 Metodika

4.2.1 Výzkumná strategie

Vzhledem k danému sociálnímu tématu, lidskému problému a stanovenému cíli výzkumu, použiju kvalitativní výzkumnou metodu, která dobře informuje o názorech

---

⁵¹ Srov. Zvládnutí stresové situace, s. 16

účastníků výzkumu, provádí zkoumání v přirozených podmínkách a dochází tak k hlubšímu prožívání v odpovědích na dané otázky.⁵²

Kvalitativní typ výzkumu se hodí pro ty případy, kdy se snaží odhalit podstatu něčích zkušeností, co je podstatou jevů, o nichž se toho moc neví, nebo i detailní informace o jevech, o kterých už něco víme. Je to jakýkoliv výzkum, jehož výsledků dosahujeme pomocí statistických procedur a kvantifikací. Týká se života lidí, příběhů, chování, ale i chodů organizací, společenských hnutí nebo vzájemných vztahů. Je to také termín zavádějící, protože pro každého může znamenat něco jiného a závisí tak na interpretaci pozorovatele/tazatele.⁵³

Pro sběr dat se v kvalitativním výzkumu používá zejména pozorování a rozhovor, kdy se můžou tyto techniky doplňovat a umožňují celkový pohled na rozebírané téma.⁵⁴

4.2.2 Technika sběru dat

Pro výzkumné šetření jsem zvolila formu individuálního polostrukturovaného rozhovoru v domácím prostředí respondentů nebo jimi vybraném prostředí, kde se cítí dobře.⁵⁵ Předem připravený soubor otázek (Příloha V), které budou předmětem rozhovoru, zároveň ponechají více volnosti pro doplňující otázky i výpovědi respondentů. Výhodou je jistá volnost k vytvoření přirozenějšího kontaktu mezi tazatelem a dotazovaným. Na druhou stranu může být v konečném porovnávání zavádějící a zobecňující.⁵⁶

Významnou zásadou je otevřenost vůči respondentovi a jeho odpovědím, ale také jistá míra subjektivity, s čímž souvisí určitý objektivní, kritický odstup. Dále usilovat o co nejnázornější obraz problému včetně jeho kontextu a zároveň snaha pochopit danou situaci.⁵⁷

Audio nahrávky jsou uloženy v mém osobním archivu a přepis všech pěti rozhovorů je přiložený na konci bakalářské práce (Příloha VI – X).

4.2.3 Harmonogram výzkumu

Výzkum, který se skládá pouze z pěti respondentek, jsem začala připravovat v prosinci 2013, kdy jsem oslovila jednotlivé matky samoživitelky. Rozhovory jsem uskutečnila podle vyhovující doby matek v prosinci 2013 a lednu 2014. Pro zpracování a vyhodnocení jsem si vyhradila měsíce únor a březen 2014.

---

⁵² Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*, s. 50

⁵³ STRAUSS, A. CORBINOVA, J. *Základy kvalitativního výzkumu*, s. 10 - 11

⁵⁴ Srov. ŽÍZLA VSKÝ, M. *Metodologie pro sociální politiku a sociální práci*, s. 117 - 121

⁵⁵ Důležitou součástí rozhovoru je pohodlí a navození příjemné a uvolněné atmosféry pro respondentku, aby její odpovědi byly upřímné a otevřené. Rozhovory jsem nahrávala z důvodu pohodlnosti a zachycení všech informací, které respondenty zmínily. Pro převod mluveného projevu použiji komentovanou transkripci, díky které při analýze využiji popisu pocitů a neverbálních projevů při rozhovoru. Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*, s. 208

⁵⁶ Srov. REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*, s. 111 - 112

⁵⁷ Srov. tamtéž s. 65 - 67

4.2.4 Charakteristika výzkumného vzorku

Respondentky budou, jak bylo výše zmíněno, svobodné matky žijící v okresním městě České Budějovice, samy s vlastním postiženým dítětem. Podobnost těchto faktorů je důvodem k podrobné analýze specifických odpovědí respondentek ohledně tématu jejich vztahové sítě k podpoře jejich sociálního fungování. K zachování anonymity nebylo zmíněno jméno respondentek v osobní anamnéze, ani jména dětí a manželů či partnerů, která v rozhovoru prozradila. Nastala otázka, kde tyto soucitné případy hledat. Po spolupráci s Centrem rané péče jsem zjistila, že ze 70 rodin je jen jedna svobodná matka. V centru Arpida jich už několik bylo a byly ochotné zúčastnit se rozhovoru. Je tedy možné, že tyto případy jsou ojedinělé a rodina je pořád pro většinu lidí základní jednotkou i za podmínky, že se jim narodí postižené dítě (pro zajímavost dokládám složení rodin v České republice jako Přílohu IV). Nastává však otázka, proč média tolik propagují takové případy, které jsou v závěru spíše ojedinělé? Co mě napadá, tak to mohou být hlavně komerční důvody, z nichž média čerpají, možná i z důvodu zviditelnění se ve světle charity, při pořádání sbírek pro takové situace. Není to však jen negativní stránka, zároveň je úctyhodné, že takové téma není tabuizované či cenzurované a dostává se tak i do podvědomí občanů, i když většinou v době médií neoblíbené „okurkové sezóny“.

S jednou z respondentek mám už vytvořený přátelský vztah, který vznikl na základě mé dobrovolné činnosti. Další respondentkou je maminka, pro kterou jsem vytvořila sbírku na koupi kola pro jejího postiženého syna. Další tři respondetky jsem poznala až za účelem výzkumu, které mi doporučila sociální pracovnice z centra Arpida v Českých Budějovicích.⁵⁸

4.3 Vyhodnocení

Ve výzkumu jsem pokládala za důležité zejména problémy, které svobodné matky spojovaly, a které jsem výše zmínila při charakteristice výzkumného vzorku. Odlišnosti se pak objeví zejména v odpovědích, které se týkají doby odchodu partnera a zvládnání ekonomické situace - zda byl odchod v době už před porodem, nebo po narození postiženého dítěte, což by bylo pro matku těžší situací, protože by se musela vyrovnat se dvěma krizemi naráz, místo postupně. Při vyhodnocování výzkumu jsem brala ohled na jedinečnost případů i jejich originální zodpovídání připravených otázek.

4.4 Výsledky

Identifikační otázky:

Pro porovnání identifikačních otázek, bych zmínila, že většina svobodných matek byla rozvedených a věkový průměr v době rozchodu byl 30 let. Všechny děti mají dětskou mozkovou obrnu⁵⁹ a většina je zařazena do IV. stupně postižení. Více dětí bylo opuštěno otcem v době předškolní a školní, než děti v kojeneckém a batolecím věku.

---

⁵⁸ Výběr technikou sněhové koule (angl. **Snowball Sampling**). Tato metoda výběru funguje jako řetězové nabalování lidí. Po prozkoumání prvního vzorku výzkumník získá doporučení dalšího subjektu s podobnými znaky. Volně přeloženo z Explorable: Snowball sampling. [online]. Dostupné z: <http://explorable.com/snowball-sampling.html>. [cit. 2013-02-25].

⁵⁹ Srov. DMO, s. 18

Oproti tomu důvody k rozvodu i rozchodu byly z větší části jiné, než narození postiženého dítěte, což dokládám citací R4, která uvedla jako příčinu rozchodu nevěru manžela, anebo R5, kterou cituji: „...*Různý názory na různé věci a takovýchle věci, určitě v tom nebyla žádná nevěra, nic takového a syna on úplně miluje,...*“. Tudiž narození postiženého dítěte není pro otce největším důvodem odchodu z rodiny.

Tabulka č. 1 Identifikační otázky

Rodinný stav	Věk v době rozchodu rodičů		Stupeň postižení dítěte
	Žena (v letech)	Dítě	
Rozvedená R1	31	9 měsíců	IV
Rozvedená R2	31	5 let	IV
Rozvedená R3	30	3 měsíce	II
Svobodná R4	30	7 let	IV
Svobodná R5	29	4 let	IV

Zdroj: Vlastní výzkum, počet respondentek: 5

Otázka č. 5: Jaké známky stresu a napětí jste cítila předtím, než odešel partner?

Vnímání stresorů se u matek odvíjelo zejména intenzitou rozchodu. U dvou se k rozchodu schylovalo dlouhé měsíce a po důkladné rozvaze, proto byl rozchod spíše jen oficiální formou ukončení soužití a úlevou. Jedna matka měla specifický rozchod, kdy manžel ze dne na den zmizel, proto nebyl důvod vnímat náznaky odchodu partnera. Ve výpovědi dalších dvou matek, kdy k rozchodu vedlo zejména postižení dítěte, můžeme říct, že na matky velmi negativně působily hádky, výčitky a psychický nátlak narůstající ze zvýšené pozornosti a péče o dítě. R1 zmínila tyto stresory „*Nátlak do partnera, psychický, jako, že mě ponižoval.*“ U R3 to bylo narůstající napětí, kdy „*jak jsem cvičila tu vojtovku, a furt ty doktoři a tím jsem ho asi obtěžovala, no a začali hádky*“. Za velice důležitou informaci pokládám „*my jsme v podstatě s těmahle věcma trošičku ve stresu pořád*“, kterou shrnula R5 obecně o matkách s postiženými dětmi.

Otázka č. 6: Jaké známky stresu a napětí jste cítila po odchodu partnera, kdy jste zůstala sama s dítětem a zastávala tak roli obou rodičů?

Tato otázka také podlehla determinaci, jak probíhal rozchod a vztah rodičů mezi sebou. Matky, obecně braly rozchod jako stresovou skutečnost, ale zároveň to byla pro ně psychická úleva od hádek a nátlaku. Jako tlak na psychiku skoro všechny matky pokládaly, že byly samy, zoufalé a neschopné uživit rodinu, např. R2 „*nevěřila jsem tomu, že odešel*“ nebo R3, která se cítila „*strašně, hrozně, zhubla jsem, skoro přes 10 kilo jsem zhubla, prostě nevnímala jsem svět*“. R1 byla v tak velké depresi, že musela užívat antidepresiva. U R5 je po celou dobu rozhovoru jasně vidět, jak stresu zabraňuje jistota opory v rodičích a sourozencích, jak uvedla „*my jsme tak velká rodina, že v podstatě u nás moc tu samotu nepocítujete*“.

Otázka č. 7: Jaké pocity ve Vás vyvolávala nová role matky samoživitelky.

Matky vyjadřovaly své pocity po celý průběh rozhovoru, proto se tyto otázky velmi prolínají. Celkem čtyři respondentky prožívaly roli velice smutně a nejistě, měly strach, jak se samy o děti postarají, ale nakonec je to donutilo se smířit se situací, aby tu byly pro jejich děti a daly jim to nejlepší, což popsala například R1 „*takovej instinkt lvice, že jsem prostě i na přes úkor své možnosti, musím spoustu věcí dokázat, tak taková najednou síla přišla, i klid*“ nebo R2 „*člověk musí brát roli, jak chlapa tak ženský, že ta ženská je silnější bych řekla. Chlap, když mu rupne, jak se říká, tak prostě odejde, ale ta ženská musí prostě vydržet s tím dítětem, no.*“ Z toho plyne, že zpočátku rozchodu se svého dítěte vzdali čtyři otcové z pěti. Dva v současné době opět jeví zájem a tráví se svým postiženým dítětem volný čas, z toho jeden vyvíjel negativní nátlak na R4, protože se bál omezení kontaktu se synem, což mu musela vysvětlit. Jediná R5 novou roli neprožívala se změnou, protože si připadala osamocené už v době, kdy spolu pár žil ve společné domácnosti. Všechny 5 otců dětí platí výživné a finančně tak podporují matku s dítětem, i když u dvou respondentek tomu nebylo hned od okamžiku rozvodu, což byl taky jeden z hlavních faktorů ovlivňujících jejich fungování.

Otázka č. 8: Jak jste prožívala situaci po odchodu partnera?

Dvě respondentky prožívaly situaci velmi špatně, protože byly v depresi a cítily nenávist, což vycházelo z nepřijetí dítěte manželem a po bouřlivém rozvodu. Jedna respondentka stále očekávala a doufala, že se manžel vrátí a dvě prožívali situaci vyrovnaně, protože se pro rozchod rozhodly samy po důkladném rozmyšlení kladů a záporů tehdejšího života s partnerem.

Otázka č. 9: Jak se na Vaše prožívání díváte dnes?

Dnešní ohlédnutí se za minulostí matky popisují jako správná rozhodnutí. Všechny se shodují na tom, že mají spokojenější život. Všechny zkušenosti pro ně byly z větší části posílením ve zvládnání dalších krizí, nebo se přestaly bát, jako v případě R3, kterou by manžel omezoval v léčbě jejich dcery. U dvou posledních, kdy se k rozvodu rozhodly po úvaze nad osobním životem, mají dojem, že si vše dobře promyslely, např. R5 „*Já si myslím, že jsme udělali úplně skvělou věc, takže pro všechny tři si myslím, že to bylo úplně nejlepší*“. Až na R2, které bylo situace líto. Stále neměla vysvětlení od manžela, proč ji opustil a neřešil svůj problém společně s ní, tak mu jeho zmizení zazlívala. Hlavně tedy důvodu, že nebyl se synem.

Otázka č. 10: Jakou oporu jste v době po rozvodu cítila ve své širší rodině (psychickou, finanční..)?

Jak se ukázalo, rodina z větší části všem matkám byla velkou oporou, jak po finanční stránce, tak po psychické. Díky rodičům se matky dostaly z největší krize, aby mohly fungovat ve své roli matky např. R2 „*Jak se člověk postaví na nohy, tak už to není tak hrozný*“ a R3 „*naši mi tloukli skoro tři čtvrtě roku do hlavy, že se musím postavit na vlastní nohy prostě, strašně mi pomohli*“ nebo R4 „*od mého tatínka, tak částečně*

finanční podporu“, ale i ve dvou případech to byli i sourozenci, kdo matkám pomohl. Jako další pomoc uvedli dvě matky, že bydleli spolu s rodiči, což je velmi uchránilo od hmotné nouze.

Otázka č. 11: Vyhledala jste odbornou pomoc při nově vzniklé situaci?

Tři z pěti respondentek neměly potřebu vyhledat odbornou pomoc, protože byly podporovány rodinou, zejména vlastními rodiči. U dvou respondentek se vyskytly informace, že vyhledali odbornou pomoc, zejména v poradně pro ženy Eva nebo Charita, která jim pomohla vyřešit jejich krizovou situaci, jak hmotnou i nehmotnou pomocí.

Otázka č. 12: Pomohl Vám někdo, od koho jste pomoc nečekala?

Překvapivou pomoc tyto svobodné matky z větší části dostaly, ať to bylo od administrativních úředníků nebo kamarádů. Pro respondentky to byla zřejmě pomoc, kterou nečekaly, jako např. R1: „*už na těch úřadech, že sami mi nabídli tu pomoc, dobrovolně.*“, nebo R5 „*možná kamarádi*“. Na pomoc od rodiny zřejmě spoléhaly, ale i doufaly jako R2 „*i když je to rodina, člověk doufá, že pomůžou*“. Respondentky, které měli největší oporu v rodině, nečekaly pomoc od někoho jiného.

Vyhodnocení výzkumné otázky 1 (na základě odpovědí k otázkám 5 – 12)

Tato otázka měla uspořádat pohled na první výzkumnou otázku, která měla zjistit ***zvládnání situace po narození postiženého dítěte a po odchodu partnera***. Kladný vztah ke svému postiženému dítěti měly celé tři rodiny z pěti a jen dva otcové vyvíjeli nátlak na své manželky z důvodu zvýšené péče o dítě a zvolili tak únik ze zátěžové situace.⁶⁰ Z toho vyplývá, že tři z pěti rodin situaci s postiženým dítětem zvládali a byly ve větší psychické rovnováze oproti zbylým dvěma.

Ale respondentkám 2 a 3 se změnil vztah k partnerovi, kvůli jeho odchodu z rodiny (ad1 z důvodu nezatežování jeho dluhy, ad2 nesouhlas s rozchodem, který partnerka navrhla), a tak čtyři z pěti matek prožívaly odchod partnera od rodiny a zároveň i jejich novou roli matky samoživitelky jako větší zátěž. Negativní prožívání bylo doprovázeno strachem, nejistotou z nové situace, až depresí, což některé posílilo, aby boj o přežití nevzdávaly. Se situací se vyrovnávaly matky nejvíce vlastními zdroji a aktivací sociálního prostředí.⁶¹ Většina pomoci vycházela opravdu z rodinných řad, která byla obecně finanční i psychická. Tyto formy pomoci matky považovaly za nejdůležitější, bez které by se jinak neobešly. Jen dvě respondentky vyhledaly odbornou pomoc. Pouze jedna matka zvládala situaci po odchodu partnera dobře, zbylé čtyři přijatelně v rámci svých možností a se zájmem o dítě. Ukázalo se, že tři z pěti matek si udržují přijatelnou

⁶⁰ Srov. Zvládnání stresové situace, s. 15

⁶¹ Srov. Zvládnání stresové situace, s. 16

subjektivní pohodu,⁶² oproti dvěma matkám, který aktivně řeší problém s léčbou jejich dítěte.

Otázka č. 13: Jak hodnotíte kvalitu vztahů v neúplné rodině, v širším okruhu rodiny, s bývalým partnerem?

V neúplné rodině, čili vztah matky s postiženým dítětem, je hodnocen jako velmi hluboký a dobrý vztahy. R1 říká, že „*se synem mám vztah hluboký, že nemůžu být bez něho a on nemůže být bez mámy*“, R3 „*s dcerou máme velice dobrý vztah*“. Jediná matka, která má ještě zdravého syna hodnotí „*se synem nemáme dobrý vztah*“, syn žije s otcem a svou sestru nenávidí, takže i se svou matkou nevychází. Obecně se svými rodiči a rodinou matky mají všechny dobrý vztah, např. R5 má více sourozenců (i jejich děti) blízko sebe, se kterými také vychází moc dobře. Podobně je to s bývalými partnery, 4 respondentky s nimi mají kladný vztah s ohledem na dítě, pouze jedna vede stále spory s bývalým manželem. Většina matek se pokoušely o navázání nového partnerského vztahu, ale v současné době jen R4 se stýká s novým přítelem, se kterým mají dobrý vztah „*pro syna je to víceméně kamarád, ... on ho jako autoritu uznává ... ten vztah si vybudovali sami*“.

Otázka č. 14: Jaké máte vztahy se širším sociálním prostředím?

Se svým sociálním okolím jsou všechny respondentky spokojené, jak s kamarády nebo sousedy, či dalšími matkami v podobné situaci z rehabilitačního centra, které jejich děti společně navštěvují. Pouze poslední respondentka uvádí: „*pořád mám kamarádky se zdravýma dětma*“, takže i tyto kontakty jsou udržovány, ale u těchto pěti respondentek v menší míře.

Otázka č. 15: S kým stále udržujete kontakt (před i po rozvodu)?

Hlubší vztahy s blízkými přáteli, které matky udržovaly před rozchodem i po rozchodu byly z větší části zachovány. Dvě matky uznaly, že o nějaké přátele či sousedy přišly z různých důvodů, R1 „*protože jsem neměla tolik volnosti a někteří se možná i styděli, že mám takový dítě*“, nebo R3 „*když jsem se odstěhovala, tak začali házet na mě špinu*“.

Otázka č. 16: Kdo Vám pomáhá s plněním funkcí rodiny vůči dětem (ekonomická, socializačně výchovná, emocionální) a vůči Vám (rolí partnera, se kterým prožíváte emoce, partnerskou lásku, sociální kontakt, psychickou oporu)?

Obsáhlou otázku matky víceméně shrnuly, že všechno zastávají samy. Vůči dětem u všech matek pomáhá bývalý partner zvládat situaci finančně, který platí výživné na dítě. Socializačně výchovnou a emocionální funkci pomáhá zajišťovat bývalý partner celkem ve čtyřech případech, ale jen ve dvou z nich se můžeme bavit o delší době kontaktu s dítětem. Ve třech případech to jsou jen několikahodinové návštěvy, nebo žádné.

---

⁶² Srov. Coping, s. 14

S naplňováním osobní spokojenosti jim pomáhají pouze přátelé nebo rodiče. Jen jedna matka nyní prožívá partnerskou lásku s mužem, ostatním partnerský vztah kompenzují hlavně přátelské vztahy, např. R2 „*jsem ráda, že tu mám někoho, kamarádku*“. Jen R5 se zmínila, že má s bývalým partnerem tak dobrý vztah, který ji některé potřeby stále uspokojuje „*strašně si vážím někoho, kdo se nevzdá svýho dítěte ... je prostě pro něj důležitěj*“.

Otázka č. 17: Máte se na koho obrátit v případě nouze, kdy onemocníte, nemáte dostatek financí na chod rodiny (rodina, přátelé, nový partner, instituce)?

Tato otázka byla už zodpovězena mnohokrát, skoro vždy ve spojení s oporou, kterou jim kdo dává. Z větší části se matky obrací na své rodiče, pak na otce dítěte, v neposlední řadě na kamarády a nakonec i na různé nadace poskytující hmotnou pomoc. R2 váhá „*Asi na rodiče, ale nevím, jestli by mi pomohli. Na kamarádku se můžu spolehnout. Bejvalej taky*“, R3 má jako jistotu pouze „*moje rodiče*“, R4 a R5 hlavně rodinu „*jeho tatínek a dědeček zatím zvládají, tam je na koho se obrátit*“, „*to je právě ta rodina*“. Snaží se situaci zvládat hlavně samy, jako R1 „*kamarádka mi jednou pohlídala ... vždy si nějak poradím. Najdu si brigádu - úklid. Nebo nadace*“.

Vyhodnocení výzkumné otázky 2 (na základě odpovědí k otázkám 13 – 17)

Druhá výzkumná otázka, která zní: ***Jaká je kvalita jejich sociálních vztahů?*** byla velmi obsáhlá a respondentky se v ní nejvíce shodovaly. Musím ale stále vycházet z toho, že hodnocení vztahové sítě matek je podmíněna způsobu a okolnostem rozchodu rodičů. Vztahy jsou hodnoceny s postiženými dětmi, rodinou i bývalými partnery obecně jako dobré a spolehlivé, pouze dvě matky s bývalými manžely mají špatný vztah, který je založen hlavně na nepřijetí dítěte otcem.⁶³ Spokojenost pociťují zejména v širším okolí rodičů, které potkávají v centru Arpida, kde je spojují společné problémy a proto se kontaktům nevyhýbají. Důležitost přátelství vidí v tom, že dobří přátelé tyto matky neopustili a podrželi je v těžkých chvílích do současné doby, jsou součástí sociální sítě téměř každé matky, ovšem v menší míře.⁶⁴ Svobodné matky z větší části chápou realitu, že i když pro dítě udělají vše, co mohou, mohou nastat situace, že se bude o jejich děti muset postarat někdo jiný. Na to upozorňují matky, které mají oporu v blízkém vztahu s kamarádkou či rodičem. Druhý menší pól tvoří matky, které si tuto situaci nepřipouští, zejména z důvodu, že nemají jistotu ve svém vztahu k blízkým.⁶⁵

Otázka č. 18: Chováte k mužům stejný vztah, jako byl v době před rozchodem?

Většina matek změnila svůj vztah k mužům. Jsou opatrnější ve vybírání nového partnera, nespolehají se na ně nebo si vybírají muže na stejné duchovní úrovni, obecně k nim chovají spíše nedůvěru kvůli jejich nezodpovědnosti. Zejména R2 „*jsem taková opatrnější*“, nebo R3 „*když jsem se rozvedla, chlapy jsem nenáviděla ... chlap chce dělat spoustu věcí, co bohužel třeba já s tím hendikepovaným nemůžu*“.

⁶³ Srov. Role otce, s. 10

⁶⁴ Srov. Potřeby rodičů, s. 17

⁶⁵ Srov. Sociální síť, s. 19

Otázka č. 19: Máte nyní na muže jiný názor, než který přetrvával do doby odchodu partnera?

Názor se spíše nezměnil, téměř všechny respondentky jsou vyrovnané a smířené s tím, že každý má nějakou povahu a muži mohou nějaké situace špatně zvládat. Jako je to u R1 „*situaci nesnesl jako muž. A že lidi takový někdy jsou*“, nebo R4 vyjadřující se k rozpadu partnerství „*to je dneska už tak běžná věc*“, hlavně R5 shrnula realistickou podobu povah lidí „*když je někdo zmetek, tak je zmetek, když je někdo hodnej, tak je hodnej*“. Ale byly i dvě respondentky, kde se jejich názor na muže rapidně zhoršil a v mužích vidí velké nebezpečí a nespolehlivost, R2 „*v dnešní době to může bejt nějakej úchyl*“ nebo R3 „*nezodpovědný, prostě neví, co chtějí*“.

Otázka č. 20: Znáte organizace ve Vašem okolí, které by Vám poskytly hmotnou či nehmotnou pomoc?

Čtyři respondentky z pěti ví o organizacích, které by ji mohly pomoci nebo už pomohly v době, kdy se nezmohly vypořádat s odchodem partnera. Matky, které se nemohly spoléhat pouze na rodinu, se obrátily na poradnu Eva nebo Charitu, R1 „*poradna Eva, Thea na hlídání dětí, charita*“, R2 „*ta Eva nám dali oblečení. Do charity jsem taky chodila*“. Respondentky, které zvládaly situaci s velkou pomocí rodičů, neměly potřebu hledat nějaké organizace jako R3 „*nikdy jsem nežádala. Nikdy jsem to nevyhledávala*“. Některé z nich využívají finanční příspěvky od nadací na pořízení různých kompenzačních pomůcek, jak jsem zmínila R1 „*píšu hodně nadacím*“ nebo R5 „*co my spíš, tak jsou nadace třeba*“.

Otázka č. 21: Cítíte potřebu seznamovat se s novými lidmi, nebo prohlubujete nynější vztahy?

Vyloženě potřebu po utváření nových kontaktů s lidmi vyjádřily dvě respondentky, R3 „*mám potřebu se seznamovat s novými lidmi a mně to dodává prostě.. eh.. energii*“ a R4 „*hodně jakoby se seznamuju s novými lidmi*“. Nepřímo to uvedli ještě další dvě, které to ale neberou jako potřebu, ale radost, R5 „*já si ráda s někým povídám*“. Pro zaručeně prohlubování současných vztahů jsou dvě respondentky, R2 „*jsem ráda za kamarádku*“, nebo R5 „*udržuju jako ty starý vztahy... těm se můžu svěřit*“.

Otázka č. 22: Chodíte často ven, do společnosti lidí, na místa, kde navážete nové vztahy (kolikrát za měsíc)?

Navzdory touze po seznamování se s novými lidmi, matky nevyhledávají tyto kontakty na veřejných místech. Téměř u všech si nové vztahy budují v centru, kam vozí své děti.

Tabulka č. 2 Četnost vyhledávání nových kontaktů jinde než v rehabilitačním centru

Respondentka	Chodíte ven	Kolikrát
R1	Ano	8x/měsíčně
R2	Ne	0
R3	Ne	3x/ročně
R4	Ne	0
R5	Ne	0

Zdroj: Vlastní výzkum, počet respondentek: 5

Otázka č. 23: Jak si představujete svou budoucnost a Vašeho dítěte?

Tato otázka uvedla matky do pozice rozhodování, zda být optimistou nebo pesimistou, z větší části matky uvádí „*vidím to krásně*“ (R1), „*aby se syn samozřejmě měl, co nejlíp*“ (R5). Pro matky je starost o dítě celoživotním závazkem, tudíž i jistota, že se o ně mohou postarat jejich blízcí, je důležitým kritériem a vztahují k tomu svou míru štěstí. Jsou i maminky, které mají z budoucnosti strach nebo o ní raději vůbec nepřemýšlí, R2 „*mám strach, jestli se to jako zlepší. Ten zdravotní stav... aby se nechytíl nějaký tý party*“, R3 „*jednou tu moji rodiče nebudou ... radši nad tím nepřemýšlím*“.

Vyhodnocení výzkumné otázky 3 (na základě odpovědí k otázkám 18 – 23)

Poslední výzkumná otázka ***Jaký mají postoj k mužům a jak se to odráží v potřebě rozšiřovat vztahovou síť?*** měla zmapovat vztah k mužům a dopracovat se k výsledku vztahové potřeby. Názory na muže, jako otce rodiny, se změnily nejvíce, protože matky se staly nedůvěřivější a nejistější ve výběru dalšího partnera. Do jejich vztahové sítě patří i organizace,⁶⁶ kde mohou najít pomoc a většina matek o nich ví, i když je nepotřebují využívat. Vztahová síť se skládá u všech respondentek z jejich původní nukleární rodiny a kamarádek (vždy alespoň jednou), která jim v případě nouze pomůže. U většiny převládá větší počet přátel, se kterými prohlubují vztahy,⁶⁷ ale zároveň matky stále touží po nových vztazích. Většina je pozitivních a optimistických do budoucnosti.

Vyhodnocení hlavní výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka je: ***Jakou sociální síť vztahů mají matky samoživitelky s postiženými dětmi, jak ji využívají a rozšiřují?*** Svobodné matky s postiženými dětmi mají ve většině případů úzkou sociální síť, skládající se zejména z jejich rodičů a rodin sourozenců, přátel a známých z rehabilitačního centra, kam matky s dětmi chodí. Matkám v nové roli matek samoživitelek pomohly (psychicky i finančně) ve většině případů jejich rodiče, u mála to bylo hlavně sociální poradenství diecézní charity. U většiny respondentek je bývalý partner součástí jejich vztahové sítě alespoň v takové míře, aby zachovaly kladný vztah mezi otcem a dítětem. Z výzkumu se ukázalo,

⁶⁶ Srov. Podpurná síť osamělé matky s postiženým dítětem, s. 20

⁶⁷ Srov. Nejbližší sociální vztahy jako základ i podpora, s. 21

že v současné době, kdy nejsou v krizové situaci, nevyužívají vztahovou síť tak intenzivně, jako v době po rozchodu. Většina respondentek svou vztahovou síť chce rozšiřovat, ale vztahy jsou ohraničené spíše na kontakt s ostatními rodiči v rehabilitačním centru. Zároveň je pro matky důležité udržovat a prohlubovat vztahy, které měly i před rozchodem s bývalým partnerem.

INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

Jak matky zvládaly a prožívaly situaci po narození postiženého dítěte a po odchodu partnera?

Svobodné matky, které se účastnily výzkumného šetření, z větší části zvládly narození postiženého dítěte dobře a dovršily všechny fáze přijetí postiženého dítěte. U otců k fázi přijetí nedošlo ve dvou případech.⁶⁸ Tudíž dvě matky se cítily ve stresu a napětí, který vyvíjel partner před odchodem od rodiny. Byla to pro ně větší psychická zátěž, protože se nemohly spoléhat na otce dítěte zároveň, který jim tento pocit měl primárně zajistit.⁶⁹

Některé informace mě překvapily, mohla jsem je brát více v úvahu před samotným zahájením výzkumného šetření. Jednalo se zejména o proces rozvodu (rozchodu), ve kterém jsem předpokládala, na základě přátelství s první respondentkou, že většina otců postiženého dítěte odejde od rodiny a vztah s bývalým partnerem je velmi napjatý. Protože jsou případy rozchodů, které *„končí oboustrannou úlevou, podáním ruky – a dokonce celoživotním kamarádstvím a příležitostnými milostnými epizodami. Druhý – a takových je většina – končí celoživotním nepřátelstvím, do kterého jsou bezohledně zataženy i děti.“*⁷⁰ Ale povahy lidí jsou rozdílné a mé výzkumné šetření ukázalo, že rozchod partnerů je z větší části z jiných důvodů, než je narození postiženého dítěte a výsledek vztahů s bývalými partnery je oním kladným *„podáním ruky“* nebo *„kamarádstvím“*. Tak se matkám dostává podpory i od bývalých partnerů, např. R5 *„já prostě si strašně vážím někoho, kdo se nevzdá svého dítěte“*. Po jejich odchodu však nejvíce pomáhala rodina a v případě, kde se rodinné pomoci dostalo v menší míře, vyhledaly matky substituující odbornou pomoc,⁷¹ zejména tedy u městské diecézní charity. Odchod partnera z rodiny, matky prožívaly spíše negativně, někdy až depresí, ovšem uznaly, že to byla velká úleva a správný čin v jejich životě, který je posílil a cítí se bez bývalého partnera lépe.

Jaká je kvalita jejich sociálních vztahů?

Kvalita vztahů je velmi subjektivní míra, matky se z větší části jeví jako přátelské a vděčné za pomoc od kohokoliv. Tudíž jejich vztahy jsou obecně dobré. Rodinné vztahy ve vztahu ke svým dětem hodnotily jako výborné a stejně tak ke svým rodičům a sourozencům, pokud je matky měly. Vztah matky k bývalému partnerovi je všeobecně

---

⁶⁸ Srov. Reakce rodičů na postižení dítěte, s. 12

⁶⁹ Srov. Sociální fungování matky pečující o postižené dítě, s. 21

⁷⁰ ŘÍČAN, P. *Cesta životem – vývojová psychologie*, s. 267

⁷¹ Srov. Podpůrná síť osamělé matky s postiženým dítětem, s. 20

hodnocen přátelsky, pokud se vzájemně domlouvají v zájmu dítěte. Jako perfektní nebo totálně špatný je vztah hodnocen pouze u dvou respondentek.

Kvalita vztahů se odráží i ve skutečnosti, že role otce v rodině je nezastupitelná.⁷² Dvě matky si uvědomují, že jejich role matky nemůže zastupovat i roli otce (R1 a R2, které mají obě syna, tudíž chápou, že otec má být synovi vzorem), u dvou (R4 a R5) se syn s otcem vídá častěji a tak s tímto problémem se nepotýkají. R3, která vychovává dceru, se o tom nezmiňuje. Vztah s bývalým partnerem je tedy velmi důležitý, pokud v neúplné rodině není zastoupen novým partnerem matky nebo např. kamarádem matky. Což se u respondentek potvrdilo.

Dobré vztahy matkám pomáhají i v plnění funkcí rodiny vůči dětem i vůči jim samotným, protože všichni mají své potřeby, které touží naplnit. Dobrý vztah vnuka s prarodiči například pomáhá matce v sociálně-psychologické funkci rodiny, nebo nový partner je uznáván synem jako autorita, a tak může doplňovat socializačně-výchovnou funkci. Pokud mají matky málo vztahů, nebo žádné hluboké vztahy alespoň s přáteli, tak v tomto směru jsou ochuzeny nejen svobodné matky, ale i jejich děti.⁷³ Plnění potřeb matek je ohroženo, pokud nikomu nedůvěřují a nejsou s nikým v kontaktu, musí se spoléhat na dobrý vztah se svým dítětem, aby nebyly opravdu na všechno samy.⁷⁴ Naštěstí se většina matek z výzkumu může spolehnout na rodiče nebo kamarádku, kteří matce dodávají uspokojení některých potřeb.⁷⁵ Celkově bych kvalitu vztahů hodnotila jako vyhovující.

Jaký mají postoj k mužům a jak se to odráží v potřebě rozšiřovat vztahovou síť?

Postoj k mužům se u většiny respondentek změnil. Matky mají teď problém věřit mužům, nevidí v nich spolehlivé a důvěryhodné bytosti, pokud se jedná o jejich potencionální partnery. Prolíná se to s vnitřní i sociální podporou, která jim pomáhá v sociálním fungování.⁷⁶ V přátelských vztazích to neplatí, protože od nich neočekávají zřejmě stejnou zodpovědnost jako u partnera. Matky se vyjádřily, že mají potřebu rozšiřovat svou vztahovou síť ale z odpovědí však vyšel výsledek, že na místa, kde by se mohly seznámit, nechodí. Což je paradoxní. Může za tím být změna postoje k mužům, nedostatek času nebo prostoru, či nemožnost navštěvovat různá místa s hendikepovaným dítětem, jak už některé zmínily, R3 „*prostě chlap chce dělat spoustu věcí, co, co bohužel třeba já s tím hendikepovaným nemůžu jako jo. No a tím vždycky ten vztah vždycky ztroskotá.*“. Taková místa jsou pro matky spíše zdrojem strachu z nepřijetí sociálním okolím nebo nedůvěra v dobrou povahu lidí.⁷⁷

---

⁷² Srov. Role otce, s. 10

⁷³ Srov. Fungující rodina, s. 8

⁷⁴ Srov. Potřeby rodičů, s. 17

⁷⁵ Srov. Potřeby rodičů, s. 18

⁷⁶ Srov. Sociální fungování matky pečující o postižené dítě, s. 22

⁷⁷ Srov. Postižené dítě v rodině, s. 11

Jakou sociální sít' vztahů mají matky samoživitelky s postiženými dětmi, jak ji využívají a rozšiřují?

Sít' vztahů mají matky samoživitelky, podle nich samotných, přijatelnou a uspokojující jejich potřeby. Matky postižené dítě přijaly⁷⁸ a žádají to i od svých bývalých partnerů, pokud se to zatím nepodařilo. Přijetí postiženého dítěte je i základem pro dobrý vztah matky a otce.⁷⁹ Matky nejvíce využily hmotné i nehmotné pomoci od svých rodičů v době rozchodové/rozvodové krize, kdy se cítily na všechno samy a neměly jinou možnost.⁸⁰ Ke zvládnání krizových okamžiků matky vyhledávaly i odbornou pomoc, která je udržovala v psychické pohodě a pomohla i v administrativních záležitostech nebo hmotné pomoci. Tím se u matek navodil pocit důvěry a jistoty, že jim někdo pomůže zvládnout jejich situaci. S rodinou otců dětí se matky z větší části v době krize nestýkaly, ani jim nebyla jejich pomoc nabídnuta. Což mohlo být taky užitečným zdrojem pro zvládnání nové role. Zároveň to podněcuje větší nedůvěru v pomoc od ostatních z jejich sítě vztahů. Odráží se to i na jejich vztahové potřebnosti, kterou matky pociťují ve smyslu navazování nových kontaktů, jak bylo zmíněno výše. Část respondentek si zakládá i na prohlubování stávajících vztahů. Pomoc od rodičů partnera mohla také prohloubit jejich vztahovou propojenost, avšak prohlubují se spíše vztahy s přáteli, které znají matky nejdéle. Celkově dnes matky fungují ve své roli dobře⁸¹, se svými přáteli i rodinou se stýkají jako dříve a můžou se na ně spolehnout, když je zaskočí další životní krize. O navazování dalších vztahů se zasluhuje centrum, kde se matky schází a mohou si tak promluvit o společných problémech.

ZÁVĚR

Smysl rodiny je znám z jejích funkcí, které jsem popsala v první kapitole o rodině (zejména výchova a zabezpečení všech jejích členů). V mé práci jsem se zaměřila zejména na naplňování těchto funkcí v neúplné rodině, kterou tvoří matka a její dítě s dětskou mozkovou obrnou. Takhle neúplná rodina nemůže naplnit všechny funkce bez vztahové sítě matky, aniž by se to neodrazilo na její psychice a jejím fungování ve všech sociálních rolích, což bylo popsáno v druhé a třetí kapitole. Z předložené teorie je základním pilířem přijetí postižení dítěte, principy rodiny – neúplné i původní nukleární rodiny matky - (soudržnost, adaptabilita, komunikace) a copingové schopnosti, jak se rodiče s krizí vyrovnávají. Tyto složky jsou základem pro míru pomoci, kterou matka v době krizové situace potřebuje a využívá od své podpůrné sítě – tu tvořila hlavně původní nukleární rodina, přátelé nebo odborníci.

V empirické části jsem si stanovila kvalitativní výzkumnou metodu, která lépe porozumí dané problematice, a výzkumný vzorek složený z pěti svobodných matek, rozvedených nebo po rozchodu s partnerem. Většina z nich své hendikepované děti vozí

---

⁷⁸ Srov. Role matky, attachment, s. 10

⁷⁹ Srov. Reakce rodičů na postižené dítě, s. 12

⁸⁰ Srov. Coping, s. 14

⁸¹ Srov. Role matky, s. 10

do rehabilitačního centra Arpida v Českých Budějovicích, kde se setkává s dalšími rodiči, které řadí do své sociální sítě vztahů.

Výzkum založený na výše zmíněné teorii rodiny, copingu a vztahové sítě dokázal, že ne všechny případy rozvodu končí věčným nepřátelstvím, ale i dobrým vztahem bývalých partnerů, který zachová správný příklad dítěti a neochuzuje ho o vztah s jedním nebo druhým rodičem. Zároveň se potvrdila teorie principů rodiny, které matkám zajistily potřebnou pomoc ve zvládnání nové situace a podpora sociální sítě, která matkám pomáhá v jejich sociálních rolích. Většina rodin se stále vyvíjí směrem k navázání nového partnerského vztahu (i když opatrněji) a dost matek si uvědomuje důležitost zachování dobrého vztahu matky s otcem v zájmu dítěte.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha : Portál, 2008, ISBN 80-7367-040-2
- KRAUS, Blahoslav. POLÁČKOVÁ, Věra, a kol., *Člověk – prostředí – výchova*. Brno : Paido, 2001, ISBN 80-7315-004-2
- LIPOVETSKY, Gilles. *Paradoxní štěstí: Esej o hyperkonzumní společnosti*. Přel. Martin Pokorný, Praha : Prostor, 2007. ISBN 978-80-7260-184-4
- MAŘÍKOVÁ, Hana. PETRUSEK, Miloslav, VODÁKOVÁ, Alena, a kol. *Velký sociologický slovník*. Praha : Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311-3
- MATOUŠEK, Oldřich, a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2
- MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0
- MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vydání, Praha : Slon, 2003. ISBN 80-86429-19-9
- NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie*, Praha : Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-443-8
- NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. 2. vydání. Praha : Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9
- NAVRÁTIL, Pavel. *Teorie a metody sociální práce*. Brno : Zeman, Absolonová 35a, 2001. ISBN 80-903070-0-0
- OPATŘILOVÁ, Dagmar. *Pedagogická intervence v raném a předškolním věku u jedinců s mozkovou obrnou*. 2. Vydání, Brno : Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5266-6
- SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 3. vydání. Praha : Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0217-2.
- STRAUSS, Anselm. CORBINOVA, Juliet, *Základy kvalitativního výzkumu*. Brno : Albert, 1999, ISBN 80-85834-60-X
- REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha : Grada Publishing, a.s., 2009, ISBN 978-80-247-3006-6
- ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem – vývojová psychologie*. 2. vydání, Praha : Portál, 2006. ISBN 80-7367-124-7
- VÁGNEROVÁ, Marie, a kol. *Psychologie handicapu*. Univerzita Karlova v Praze : Karolinum, 2004. ISBN 80-7184-929-4

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. vydání, Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-4/4-4

ŽIŽLAVSKÝ, Martin. *Metodologie pro sociální politiku a sociální práci*. Masarykova univerzita v Brně : Brno, 2003. ISBN 80-210-3110-7

WEBOVÉ ZDROJE

Explorable: *Snowball sampling* [online]. Dostupné z: <http://explorable.com/snowball-sampling.html>. [cit. 2013-02-25]

HRUŠKOVÁ, H. *Spravedlnost dětem: Role otce v prvních letech života dítěte aneb opravdu má novorozenec blíže k matce?!* [online]. Portál sdružení na ochranu práv dětí, rodičů a prarodičů. Dostupné z: <http://www.iustin.cz/art.asp?art=224> [cit. 2014-02-09].

ŠKRABAL, Josef. *Český statistický úřad: Jaké je složení domácností v ČR?* [online]. Praha: Portál českého statistického úřadu, Dostupné z: hso.cz/csttp://www.czu/tz.nsf/i/jake_je_slozeni_domacnosti_v_cr20130307. [cit. 2014-02-08]. Poslední aktualizace 11.3.2013

Zákon č. 108/2006 Sb., *O sociálních službách*, [online]. Praha: Portál ministerstva práce a sociálních věcí, 2014 Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7372/108_2006_Sb.pdf. [Citováno 2014-02-13].

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I Rolové konflikty

Příloha II Dětská mozková obrna

Příloha III Zákon o sociálních službách

Příloha IV Složení domácností v České republice

Příloha V Osnova rozhovoru

Příloha VI Rozhovor s respondentkou č. 1

Příloha VII Rozhovor s respondentkou č. 2

Příloha VIII Rozhovor s respondentkou č. 3

Příloha IX Rozhovor s respondentkou č. 4

Příloha X Rozhovor s respondentkou č. 5

PŘÍLOHY

Příloha I Rolové konflikty

- *Konflikt v roli* (intra-role konflikt), různí lidé mají vůči určité roli neshodná očekávání (např. matka si představuje partnera jako otce, který se zajímá o své postižené dítě za všech okolností, ale otec si svou roli představoval jen k variantě zdravého dítěte, které nevyžaduje tolik péče);
- *Já-role konflikt* znamená nesoulad mezi kapacitou nositele role a potřebami pro její výkon (muž upřednostňuje svou identitu nad identitu otce);
- *Dvoznačnost role* nastává, když si nositel role není jistý jejím obsahem (otec má být s rodinou za všech možných situací a pomáhat jejímu fungování, ale neuvědomuje si, nebo také nezná, rizika spojená s manželstvím (role partnera) i porodem dětí (role otce);
- *Konflikt mezi rolemi* (inter-role konflikt), jeden z rodičů vykonává více rolí, které jsou nekompatibilní (matka vychovává i finančně zabezpečuje rodinu, ale už nemá čas na to být v roli matky a pracující).⁸²

---

⁸² Srov. NAVRÁTIL, P. *Teorie a metody sociální práce*, s. 88

Příloha II Dětská mozková obrna

Pro dětskou mozkovou obrnu je zejména charakteristické: nerovnoměrný vývoj, tělesná neobratnost (hrubá i jemná motorika), zvýšená pohyblivost a neklid, nesoustředěnost a těkavost, nedokonalost vnímání, nedostatečná představivost, překotné a impulsivní reakce, emoční labilita výkyvy v duševní výkonnosti, opovředěný vývoj řeči a vady řeči.

Klasifikace dětské obrny je rozdělen na formy:

- **Spastické** (svaly jsou u postižené končetiny zvýšeně napjaté a kladou odpor pasivnímu obýbání)
  - Diparetická forma (křečovitost svalů – hlavně dolních končetin – nápadný nepoměr mezi vzrůstem trupu a dolních končetin, vadné držení dolních končetin a pánve, nejčastěji vznikají při předčasných porodech nebo krvácením do mozku);
  - Paukospastická diparetická forma (rovněž spastická paréza dolních končetin, nepatrné ohnutí v kolenou – postižení mohou téměř chodit);
  - Hemiparetická forma (druhá nejčastější, spastické ochrnutí horních končetin – paže přitažená k trupu, pokrčená až ohnutá v lokti, ohnutá do dlaně);
  - Kvadruparetická forma (nejtěžší forma, postižení všech čtyř končetin).
- **Nespastické** (bez svalového napětí)
  - Hypotonická forma (mění se v důsledku zranění mozku, chůze nejistá a vrávoravá);
  - Dyskinetická forma (mimovolní pohyby u malých dětí – kroutivé; není úplně tak obrnou).

Nejdůležitější součástí DMO jsou nejčastější přidružené poruchy, jako např. poruchy řeči, mentální retardace, epileptické záchvaty, smyslové poruchy, ortopedické vady.⁸³

---

⁸³ Srov. OPATŘILOVÁ, D. *Pedagogická intervence v raném a předškolním věku u jedinců s mozkovou obrnou*, s. 10 - 20

Příloha III Zákon o sociálních službách

ČÁST DRUHÁ PŘÍSPĚVEK NA PÉČI

HLAVA I

Podmínky nároku na příspěvek na péči

§ 7

(1) Příspěvek na péči (dále jen "příspěvek") se poskytuje osobám závislým na pomoci jiné fyzické os. za účelem zajištění potřebné pomoci. Náklady na přísp. se hradí ze státního rozpočtu

(2) Nárok na příspěvek má osoba uvedená v § 4 odst. 1, která z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu potřebuje pomoc jiné fyzické osoby při péči o vlastní osobu a při zajištění soběstačnosti v rozsahu stanoveném stupněm závislosti podle § 8, pokud jí tuto pomoc poskytuje osoba blízká nebo jiná fyzická osoba uvedená v § 83 nebo poskytovatel sociálních služeb, který je zapsán v registru poskytovatelů sociálních služeb podle § 85 odst. 1, anebo speciální lůžkové zdravotnické zařízení hospicového typu 7a); nárok na příspěvek má tato osoba i po dobu, po kterou je jí podle zvláštního právního předpisu 7b) poskytována zdravotní péče formou ústavní péče v nemocnici nebo odborném léčebném ústavu.

(3) Nárok na příspěvek nemá osoba mladší jednoho roku.

(4) O příspěvku rozhoduje obecní úřad obce s rozšířenou působností.

§ 8

Osoba se považuje za závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve

a) stupni I (lehká závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu potřebuje každodenní pomoc nebo dohled při více než 12 úkonech péče o vlastní osobu a soběstačnosti nebo u osoby do 18 let věku při více než 4 úkonech péče o vlastní osobu a soběstačnosti,

b) stupni II (středně těžká závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu potřebuje každodenní pomoc nebo dohled při více než 18 úkonech péče o vlastní osobu a soběstačnosti nebo u osoby do 18 let věku při více než 10 úkonech péče o vlastní osobu a sobě.,

c) stupni III (těžká závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu potřebuje každodenní pomoc nebo dohled při více než 24 úkonech péče o vlastní osobu a soběstačnosti nebo u osoby do 18 let věku při více než 15 úkonech péče o vlastní osobu a sobě.,

d) stupni IV (úplná závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu potřebuje každodenní pomoc nebo dohled při více než 30 úkonech péče o vlastní osobu a soběstačnosti nebo u osoby do 18 let věku při více než 20 úkonech péče o vlastní osobu a sobě.

§ 9

(1) Při posuzování péče o vlastní osobu pro účely stanovení stupně závislosti se hodnotí schopnost zvládat tyto úkony:

- a) příprava stravy,
- b) podávání, porcování stravy,
- c) přijímání stravy, dodržování pitného režimu,
- d) mytí těla,
- e) koupání nebo sprchování,
- f) péče o ústa, vlasy, nehty, holení,
- g) výkon fyziologické potřeby včetně hygieny,
- h) vstávání z lůžka, uléhání, změna poloh,
- i) sezení, schopnost vydržet v poloze v sedě,
- j) stání, schopnost vydržet stát,
- k) přemísťování předmětů denní potřeby,
- l) chůze po rovině,
- m) chůze po schodech nahoru a dolů,
- n) výběr oblečení, rozpoznání jeho správného vrstvení,
- o) oblékání, svlékání, obouvání, zouvání,
- p) orientace v přirozeném prostředí,
- q) provedení si jednoduchého ošetření,
- r) dodržování léčebného režimu.

(2) Při posuzování soběstačnosti pro účely stanovení stupně závislosti se hodnotí

schopnost zvládat tyto úkony:

- a) komunikace slovní, písemná, neverbální,
- b) orientace vůči jiným fyzickým osobám, v čase a mimo přirozené prostředí,
- c) nakládání s penězi nebo jinými cennostmi,
- d) obstarávání osobních záležitostí,
- e) uspořádání času, plánování života,
- f) zapojení se do sociálních aktivit odpovídajících věku,
- g) obstarávání si potravin a běžných předmětů (nakupování),
- h) vaření, ohřívání jednoduchého jídla,
- i) mytí nádobí,
- j) běžný úklid v domácnosti,
- k) péče o prádlo,
- l) přepírání drobného prádla,
- m) péče o lůžko,
- n) obsluha běžných domácích spotřebičů,
- o) manipulace s kohouty a vypínači,
- p) manipulace se zámky, otevírání, zavírání oken a dveří,
- q) udržování pořádku v domácnosti, nakládání s odpady,
- r) další jednoduché úkony spojené s chodem a udržováním domácnosti.

(3) Při hodnocení úkonů pro účely stanovení stupně závislosti podle § 8 se hodnotí funkční dopad dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu na schopnost zvládat jednotlivé úkony podle odstavců 1 a 2.

(4) Při hodnocení úkonů pro účely stanovení stupně závislosti podle § 8 se úkony podle odstavců 1 a 2 sčítají. Při hodnocení úkonů podle odstavců 1 a 2 se úkony uvedené v jednotlivých písmenech považují za jeden úkon. Pokud je osoba schopna zvládnout některý z úkonů uvedených v odstavcích 1 a 2 jen částečně, považuje se takový úkon pro účely hodnocení za úkon, který není schopna zvládnout.

(5) Bližší vymezení úkonů uvedených v odstavcích 1 a 2 a způsob jejich hodnocení stanoví prováděcí právní předpis.

§ 10

(1) U osoby do 18 let věku se při posuzování potřeby pomoci a dohledu podle § 9 pro účely stanovení stupně závislosti porovnává rozsah, intenzita a náročnost pomoci a dohledu, kterou je třeba věnovat posuzované osobě, s pomocí a dohledem, který je poskytován zdravé fyzické osobě téhož věku. Při stanovení stupně závislosti u osoby do 18 let věku se nepřihlíží k pomoci a dohledu při péči o vlastní osobu a při zajištění soběstačnosti, které vyplývají z věku osoby a tomu odpovídajícímu stupni biopsychosociálního vývoje.

(2) Osoba do 18 let věku se považuje za neschopnou zvládat úkony uvedené v § 9 odst. 1 písm. a), q) a r), jestliže z důvodu zdravotního postižení potřebuje při těchto úkonech mimořádnou pomoc, a to i v případech, kdy se u těchto úkonů nepřihlíží k pomoci a dohledu z důvodu věku osoby a tomu odpovídajícímu stupni biopsychosociálního vývoje. Mimořádnou pomocí se rozumí pomoc, která rozsahem, intenzitou nebo náročností podstatně přesahuje pomoc poskytovanou osobě téhož věku.

HLAVA II

Výše příspěvku

§ 11

(1) Výše příspěvku pro osoby do 18 let věku činí za kalendářní měsíc

- a) 3 000 Kč, jde-li o stupeň I (lehká závislost),
- b) 5 000 Kč, jde-li o stupeň II (středně těžká závislost),
- c) 9 000 Kč, jde-li o stupeň III (těžká závislost),
- d) 12 000 Kč, jde-li o stupeň IV (úplná závislost).

(2) Výše příspěvku pro osoby starší 18 let činí za kalendářní měsíc

- a) 2 000 Kč, jde-li o stupeň I (lehká závislost),
- b) 4 000 Kč, jde-li o stupeň II (středně těžká závislost),
- c) 8 000 Kč, jde-li o stupeň III (těžká závislost),
- d) 12 000 Kč, jde-li o stupeň IV (úplná závislost).

Příloha č. IV Složení domácností v ČR

Tak, jak se zvyšuje počet domácností v České republice, se úměrně snižuje průměrná velikost těchto domácností. Počet úplných rodin klesá a zvyšuje se počet neúplných rodin, ale i domácnosti jednotlivců, tvořící třetinu všech domácností. Použiji údaje z tiskové konference ze 7. března 2013 v Praze.

Podíl **úplných domácností**, tvořící manželské páry je necelých 89 %, v neformálním soužití druhá a družky žije 11 % a podíl registrovaných či faktických partnerství (osob stejného pohlaví) tvoří 0,2 %. Z toho je téměř dvě třetiny rodin bez dětí (z důvodu žijících rodin starších věkových kategorií bez dětí, či ekonomicky aktivních dětí. V úplných rodinách žije 1,4 mil. závislých dětí. Největší podíl na **neúplných rodinách** (tj. jeden z rodičů s alespoň jedním dítětem) tvoří matky s dětmi, je to až 81 %. Oproti počtu dětí žijících v úplných rodinách, žije v neúplných rodinách téměř 400 tis. závislých dětí.⁸⁴

Zatím tedy není počet dětí žijících v neúplné rodině vyšší, než počet dětí žijících v úplných rodinách, ovšem počet úplných domácností stále klesá a zvyšuje se tím počet neúplných rodin, což vede k vyššímu počtu závislých dětí v péči jednoho rodiče. Děti vyrůstající s jedním rodičem, tak získávají pohled na rodinné soužití jen jednoho rodiče a neutvoří si tak celistvou představu o domácnosti páru.

---

⁸⁴ Srov. ŠKRABAL, J. *Český statistický úřad: Jaké je složení domácností v ČR?*[online]. Dostupné na: hso.cz/csttp://www.czu/tz.nsf/i/jake_je_slozeni_domacnosti_v_cr20130307. [cit. 2014-02-08]. 11.3.2013

Příloha č. V Osnova rozhovoru

Identifikační otázky a osobní anamnéza

1. Proč je rodič osamělý?
2. Jaké jsou pravděpodobné příčiny rozchodu (pravděpodobný důvod odchodu)?
3. Počet, pohlaví, věk dětí; věk rodiče i dítěte v době rozpadu manželství.
4. V jakém stupni postižení je vaše dítě zařazeno, jaký druh postižení má?

VO1 Jak matky zvládaly a prožívaly situaci po narození postiženého dítěte a po odchodu partnera?

5. Jaké známky stresu a napětí jste cítila předtím, než odešel partner?
6. Jaké známky stresu a napětí jste cítila po odchodu partnera, kdy jste zůstala sama s dítětem a zastávala tak roli obou rodičů?
7. Jaké pocity ve Vás vyvolávala nová role matky samoživitelky?
8. Jak jste prožívala situaci po odchodu partnera?
9. Jak se na Vaše prožívání díváte dnes?
10. Jakou oporu jste v době po rozchodu cítila ve své širší rodině (psychickou, finanční)?
11. Vyhledala jste odbornou pomoc při nově vzniklé situaci?
12. Pomohl vám někdo, od koho jste pomoc nečekala?

VO3 Jaká je kvalita jejich sociálních vztahů?

13. Jak hodnotíte kvalitu vztahů ve Vaší neúplné rodině, v širším okruhu rodiny, s bývalým manželem?
14. Jaké máte vztahy se širším sociálním prostředím?
15. S kým stále udržujete kontakt (před i po rozvodu)?
16. Kdo vám pomáhá s plněním funkcí rodiny vůči dětem (ekonomická, socializačně výchovná, emocionální) a vůči Vám (rolí partnera, se kterým prožíváte emoce, partnerskou lásku, sociální kontakt, psychickou oporu)?
17. Máte se na koho obrátit v případě nouze, kdy onemocníte, nemáte dostatek financí na chod rodiny (rodina, přátelé, nový partner, instituce)?

VO4 Jaký mají postoj k mužům a jak se to odráží v potřebě rozšiřovat vztahovou síť?

18. Chováte k mužům stejný vztah, jako byl v době před rozchodem?
19. Máte nyní na muže jiný názor, než který přetrvával do doby odchodu partnera?
20. Znáte organizace ve Vašem okolí, které by vám poskytly hmotnou či nehmotnou pomoc?
21. Cítíte potřebu seznamovat se s novými lidmi, nebo prohlubujete nynější vztahy?
22. Chodíte často ven, do společnosti lidí, na místa, kde navážete nové vztahy (kolikrát za měsíc)?
23. Jak si představujete svou budoucnost a vašeho dítěte?

Příloha č. VI Respondentka č. 1

Proč je rodič osamělý?

Rozvedená.

Jaké jsou pravděpodobné příčiny rozchodu (pravděpodobný důvod odchodu)?

Tak neporozumění a vlastně, že se nám narodil nemocný chlapeček, syn.

Počet, pohlaví, věk dětí; věk rodiče i dítěte v době rozpadu manželství

Syna, 8 let. Synovi bylo 9 měsíců a mně 31 let.

V jakém stupni postižení je vaše dítě zařazeno?

Do nejtěžšího, do IV. Má dětskou mozkovou obrnu a autistickou poruchu.

Jaké známky stresu a napětí jste cítila předtím, než odešel partner?

Známky stresu? Tak vztek, zlost (*smích*), výčitky (*smích*). Nátlak od partnera, psychický, (*odmlka*) jako, že mě ponižoval.

Jaké známky stresu a napětí jste cítila po odchodu partnera, kdy jste zůstala sama s dítětem a zastávala tak roli obou rodičů?

Takový smutek, že se to stalo. Smutek a nejistota. Jo, takové dvě.

Jaké pocity ve Vás vyvolávala nová role matky samoživitelky?

Tak asi jsem měla takovej instinkt, jak lvice, že jsem prostě i na přes úkor své možnosti, musím spoustu věcí dokázat, tak taková najednou síla přišla a i klid, můžu říct, že ten partner, manžel nebyl s náma a klid v tomhle smyslu, že jsem neměla hádky a musela jsem se postarat o syna. Taková jako síla, že tě to probudí, vnitřní probuzení.

Jak jste prožívala situaci po odchodu partnera?

Tak depresi jsem měla. Musela jsem to řešit s doktorem, odbornou péčí. Obrátila jsem se na psychiatrii.

Brala jste nějaké medikamenty?

Jo, antidepresiva.

Jak se na Vaše prožívání díváte dnes?

Tak (*smích*) můžu poděkovat, že se to stalo, jo, protože možná kdyby nebylo to špatný, tak bych si neuvědomila, že se můžu změnit a může člověk dokázat tolik věcí. Tak díky jemu jsem se stala silná žena, díky tomu partnerovi. A všechno to špatný, co jsem prožila, tak můžu těmhle věcem poděkovat, že díky těmhle negativním věcem jako ten člověk se hodně změní. Stane se moudřejší, povznesená nad některý věci. Dřív jsem se to dívala tak, že jsem nechápala, proč se to stalo a hlavně to udělá takový pošťouch pro člověka, jakože k lepšímu. Já si myslím, že to bylo i duchovní probuzení.

Jakou oporu jste v době po rozchodu cítila ve své širší rodině (psychickou, finanční)?

Tak já tu rodinu nemám, jako, tady.

Takže žádná opora?

Ne.

Vyhledala jste odbornou pomoc při nově vzniklé situaci?

Ano. Pomohlo, že jsem poznala spoustu dobrých lidí a díky tomu svému životu se synem jsem vybuodovala kamarádství, jak to říct, že jsem poznala spoustu dobrých lidí, který potom hráli vážnou roli v našem životě.

Ale kterou odbornou?

Tak toho bylo víc, ale nejvíc mi pomohla, protože v té době jsem byla ještě občanka Ukrajiny, tak Centrum pro integraci cizinců, pomohli se vším. S tou situací, i s bydlením i se vším. Tam mě moc podpořili.

Pomohl vám někdo, od koho jste pomoc nečekala?

Ano. No tak prostě, že i ty lidi už na těch úřadech, že sami mi nabídli tu pomoc, dobrovolně. A ještě poradna Eva, to je pro ženy v nouzi.

Ale ta se na to zaměřuje, tak se to od ní dá čekat.

No taky, že nabídli pomoc se synovým léčením, to nemuseli, že jo.

Jak hodnotíte kvalitu vztahů ve Vaší neúplné rodině, v širším okruhu rodiny, s bývalým manželem?

Je to smutný, že čím víc to dítě roste, tak ta matka cítí, že schází ten táta, prostě ta máma nemůže dát to, co ten otec. Takže ta matka musí hrát dvojí roli. A myslím si, že to by tak být

nemělo, to dítě potřebuje. Se synem mám vztah hluboký, že nemůžu být bez něho a on nemůže být bez mámy. Hodně hluboký citový vztah.

Tak pro mě, já tu lásku cítím nejvíc z mého náboženství a z těch lidí. No není to ono, nejde to popsat. Matka je daleko, tu nevidím. A s bráchou to není tak duchovní. Takže ta organizace Svědků Jehovových, tam cítím hodně té lásky i pro syna a je mi tam dobře.

Tak kvalita, ten člověk se nemůže smířit s tím, že má syna s hendikepem, má vztek, že má závazek vůči výživnému, protože on je starší. Takový výčitky, že se s tím nesmířil s tou nemocí. Negativní máme vztah hodně. Jeho to hodně poznamenalo.

Jaké máte vztahy se širším sociálním prostředím?

Super, je to na úrovni spokojenosti.

S kým stále udržujete kontakt (před i po rozvodu)?

U mě je to takový, že lidi, kteří mě znali a měla jsem u nich autoritu, tak to takhle zůstalo. A hlavně ty lidi teď kolem nás, že jsme vybudovali se synem tvrdé zdi kolem sebe a tam se cítíme bezpečně. Je pravda, že o spoustu kamarádů jsem přišla, protože jsem neměla tolik volnosti a někteří se možná i styděli, že mám takový dítě a ono v takových situacích poznáš, kdo je přítel. Pár jich je. Že jak se to stalo, že se zjistilo, že je nemocný tak ty vztahy ještě se zpevnili.

Kdo vám pomáhá s plněním funkcí rodiny vůči dětem (ekonomická, socializačně výchovná, emocionální) a vůči Vám (rolí partnera, se kterým prožíváte emoce, partnerskou lásku, sociální kontakt, psychickou oporu)?

Syn je v péči Bazalky⁸⁵, tam má postaráno o asistenci, vzdělání. Tak stát a výživné od manžela. Ale těžce vymačkané, nebo jak se to řekne. Musela jsem o to hodně bojovat. 5 let nepřetržitých soudů. Viděla jsem, že se soudy dají podplatit a to mě mrzelo.

Máte se na koho obrátit v případě nouze, kdy onemocníte, nemáte dostatek financí na chod rodiny (rodina, přátelé, nový partner, instituce)?

Ne. Nemyslím na to, že by se mi něco stalo. Vždy si nějak poradím. Najdu si brigádu, úklid. Nebo nadace.

A tak zpětně, když jste někdy onemocněla, tak koho jste zavolala?

Kamarádka mi jednou pohlídala, když jsem musela na vyšetření. Ale to bylo jednou. Jinak myslím pozitivně, abych vždy obstarala vše pro dítě, ale byla i já v pohodě, protože je to vyčerpávající tu být 24 hodin denně pro dítě.

Chováte k mužům stejný vztah, jako byl v době před rozchodem?

Ano. Nijak jsem nezměnila. Stále chci další dítě, znovu se vdát, ale s člověkem, který bude sdílet stejné náboženství a bude i duchovně založený.

Máte nyní na muže jiný názor, než který přetrvával do doby odchodu partnera?

Ne, jsem ráda, za zkušenost, kterou jsem prožila a chápu, že tu situaci nesnesl jako muž. A že lidi takoví někdy jsou.

Znáte organizace ve vašem okolí, které by vám poskytly hmotnou či nehmotnou pomoc?

Hodně. Tak poradna Eva, Thea na hlídání dětí, charita. Píšu hodně nadacím po celé republice.

Cítíte potřebu seznamovat se s novými lidmi, nebo prohlubujete nynější vztahy?

Tak díky mému náboženství chodíme za lidmi a učíme slovo Boží. Pak s nima ty vztahy prohlubujeme.

Chodíte často ven, do společnosti lidí, na místa, kde navážete nové vztahy (kolikrát za měsíc)?

Díky službám chodíme tak dvakrát do týdne do ulic.

Jak si představujete svou budoucnost a vašeho dítěte?

Krásnou (*smích*). Myslím pozitivně, takže to vidím krásně.

A nějaký konkrétní příklad?

Každý rodič chce dát svému dítěti to, co sám neměl. Já jsem vyrůstala bez otce, tak jsem si vždycky vybírala partnery – ochránitele. Ale teď vím, že bohatý neznamená, že je život bez starostí.

---

⁸⁵ Centrum BAZALKA – komplexní péče o děti s těžkým zdravotním postižením z Jihočeského kraje.

Příloha č. VII Respondentka č. 2

Proč je rodič osamělý?

On odešel předtím sám v roce 2011.

Jaké jsou pravděpodobné příčiny rozchodu (pravděpodobný důvod odchodu)?

On odešel kvůli alimentům z prvního manželství. (*odmlka*)

Aby je nemusel platit?

Z prvního manželství mu hrozilo vězení a teď už je po vězení v podmínce.

On vás tím nechtěl zatěžovat, nebo proč?

Mu hrozilo vězení a myslel si, že bych na něho nepočkala.

Počet, pohlaví, věk dětí; věk rodiče i dítěte v době rozpadu manželství

Mám syna, jemu je 7 let. Teď mi je 33 tak před dvouma rukama mi bylo 31 a synovi 5 let.

V jakém stupni postižení je vaše dítě zařazeno?

Má centrální hypotenický syndrom. Nefunguje mu dost mozku, a že neví, jestli se naučí mluvit. Takže ve IV. stupni, nejtěžší mentální retardace.

Jaké známky stresu a napětí jste cítila předtím, než odešel partner?

Jsem si myslela, že by neodešel. Věděla jsem, že dlužil ty alimenty a že mu hrozí vězení, ale že to bude takhle brzo, to jsem nečekala. A že by měl někoho, to taky ne. Ale spíš jsem měla strach, aby se s ním nestalo něco v práci.

Jaké známky stresu a napětí jste cítila po odchodu partnera, kdy jste zůstala sama s dítětem a zastávala tak roli obou rodičů?

Nevěřila jsem tomu, že odešel (*rázně*). Spíš, že se mu něco stalo, jak dělal tu zedničinu. Doufala jsem, že se vrátí. Dala jsem ho hledat policií a oni ho pak vlastně našli jako bezdomovce v Praze.

Jaké pocity ve Vás vyvolávala nová role matky samoživitelky?

Člověk musí brát roli, jak chlapa tak ženský, že ta ženská je silnější bych řekla. Chlap, když mu rupne, jak se říká, tak prostě odejde, ale ta ženská musí prostě vydržet s tím dítětem, no.

Jak jste prožívala situaci po odchodu partnera?

No nevěřila jsem tomu, že opravdu odešel (*rozčileně*). To já pořád čekala a doufala, že se vrátí. No, když jsem něco slyšela, tak jsem hned šla ke dveřím, psala jsem mu, ten mi neodpovídal. To mi právě říkal, že ztratil mobil, tak nevím

Jak se na Vaše prožívání díváte dnes?

Teď se vídaj. Teď tady byl taky o víkendu v sobotu. Vždycky mu něco přinese. Alimenty taky platí. Teď toho lituje, že měl nějaký ten zkrat a odešel. Je mi to líto hlavně kvůli synovi. Kdyby někam odešel za jinou, tak to prostě, i tak by to bolelo. Protože člověk si myslí, že opravdu odešel kvůli tomu dítěti spíš. V dnešní době fakt chlapa najít, kterému zdravotní postižení nějaký nevádí, to je opravdu..

Takže pracuje?

Tam pracuje (*veseleji*). U tý Prahy tam pracuje na nějakým hotelu, tu saunu a výřivou vanu. V lednu ho mají propustit, že už bude propuštěnej, no. Že je jako ještě hlídanej. Má vycházky, ale do osmy. To ho hlídaj.

Jakou oporu jste v době po rozchodu cítila ve své širší rodině (psychickou, finanční)?

I tu psychickou, i tu finančně. Jak se člověk postaví na nohy, tak už to není tak hrozný. Zezačátku, jak jsme se sem přestěhovali, tak jsem neměla nic, nábytek.

Vyhledala jste odbornou pomoc při nově vzniklé situaci?

Poradna Eva. Oblečení mi tam dávali a pomohli mi taky podat žádost o rozvod, který jsem chtěla.

Pomohl vám někdo, od koho jste pomoc nečekala?

Ne, ne, jenom od rodiny, v tu jsem OPRAVDU doufala, ale tak člověk si nemůže bejt taky ničím jistej. Taky v dnešní době, i když je to rodina, člověk doufá, že pomůžou.

Jak hodnotíte kvalitu vztahů ve Vaší neúplné rodině, v širším okruhu rodiny, s bývalým manželem?

Beru situaci takovou jaká je, potom jsem se s tím smířila. Myslela jsem si, že budu úplně sama se synem. S manželem (*bývalým*) dobrý. Nejdřív než si tady najde práci, abych viděla nějakou tu snahu.

Mám dvě sestry, taky mi pomáhají. Rodiče vidím málo. Sestra mi pomáhala předtím víc, ale taky má sama dvě děti.

Rodina od manžela vám nepomohla?

Ne, to ne. On má už jenom mámu, tátu už nemá. I když jsem od nich žádala pomoc, tak neměli. Já jsem jim říkala, že to je z vaší strany, ne z mí. Naši mi pomohli, tak bych očekávala i pomoc od nich, když to bylo z jejich strany. Teď je to s bývalým manželem dobrý. Hlavně kvůli tomu synovi. Bych řekla, že tátu, hledá.

Jaké máte vztahy se širším sociálním prostředím?

Dobrý vztah mám s kamarádkou. V Arpidě se tam taky vídám s rodičema. Třebas si nechám poradit, nebo o těch problémech zdravotních mluvíme.

S kým stále udržujete kontakt (před i po rozvodu)?

Tak před rozvodem to byli rodiče, po rozvodu taky s rodičema.

Kdo vám pomáhá s plněním funkcí rodiny vůči dětem (ekonomická, socializačně výchovná, emocionální) a vůči Vám (rolí partnera, se kterým prožíváte emoce, partnerskou lásku, sociální kontakt, psychickou oporu)?

To jsem já. Manžel platí alimony. Vidá se se synem, je to sice pár hodin, ale tak zase nemůže s ním být pořád (*kvůli výkonu podmíněného trestu*⁸⁶). Ale taky mám strach no, aby to tak bylo. Rodiče už mi teď nepomáhají. Vychovávám já, spíš poslouchá ty druhý, než mě. Pani učitelky poslouchá, někdy chodí za ruku, někdy ne. Oni ho mají rádi a on má rád všechny taky. Naši to ví taky, co se stalo, všechno to ví. Ale spíš se zeptaj, tak co syn a jak to všechno jde. Tak to asi taky já.

Nemáte kamaráda třeba jako chlapskou oporu?

To ne. Jsem ráda, že tu mám někoho, kamarádku, rodiče mi spíš pomáhali předtím. Mně i synovi občas koupí na vánoce.

Máte se na koho obrátit v případě nouze, kdy onemocníte, nemáte dostatek financí na chod rodiny (rodina, přátelé, nový partner, instituce)?

To ne. To asi těžko.

Na koho byste se tedy obrátila, kdyby nastala taková situace?

Asi na rodiče, ale nevím, jestli by mi pomohli. Na kamarádku se můžu spolehnout. Bejvalej taky.

Chováte k mužům stejný vztah, jako byl v době před rozchodem?

Bych řekla, že jsem taková opatrnější. Měla jsem jeden vztah, jako až když jsem byla rozvedená, ten trval hodně krátce, jo. Asi tři měsíce, ale právě se to ukončilo, protože jsem měla hrozný strach, jako. Protože on jak vidí to dítě postižený, tamty to zvládaj, by to prostě bylo k ničemu. Taky mi lhal (*důrazně*).

Máte nyní na muže jiný názor, než který přetrvával do doby odchodu partnera?

Právě ono se to u chlapů těžko pozná (*smích*). Ono se to fakt těžko pozná, jestli je zrovna ten pravej, člověk je zamilovaněj, myslí si, že je to ten pravej a je zase zklamání na cestě. Ale je pravda, že ten člověk je teď opatrnější, protože má strach o to dítě, aby mu neublížil. V dnešní době to může být nějaký úchyl (*potichu*). Jako osamocně jsem ho nenechala se synem. Jak jsme byli s manželem od narození syna, ale teď už mám strach o něj, aby mu nikdo jinej neublížil v dnešní době, doba fakt je zlá.

Znáte organizace ve vašem okolí, které by vám poskytly hmotnou či nehmotnou pomoc?

Znám, znám. Hmotnou nouzi jsem brala předtím. Ta Eva nám dali oblečení. Do Charity jsem taky chodila.

Cítíte potřebu seznamovat se s novými lidmi, nebo prohlubujete nynější vztahy?

Jsem ráda za kamarádku. U chlapů je to takový jiný. Kamarádky, spíš ty ženský, si rozumíme lepší.

Chodíte často ven, do společnosti lidí, na místa, kde navážete nové vztahy (kolikrát za měsíc)?

Ne. Vůbec. Občas se synem jdeme ven, se projdeme.

Jak si představujete svou budoucnost a vašeho dítěte?

Bych chtěla to nejlepší pro něho.

---

⁸⁶ Poznámka zpracovatele

A to je?

Právě mám strach, jestli se to jako zlepší. Ten zdravotní stav i to jídlo. Aby začal mluvit. I kdyby třeba nemluvil ve větách, ale třeba jednotlivá slova. Když bude zdatnej u toho počítače, třeba tam je práce taky, myslím si, dost. To bych chtěla zlešit pro syna. Mám teda strach, až bude větší, aby se nechytíl nějaký tý party. Protože jak někdo ví, že je slabší, tak oni po něm pudou, ale doufám, že ne. Takhle jsme zatím spolu, tak ve škole je to, chodí do první třídy, někdy mají úkol dělat kola, čáry, jakože prší, ale já mu musím vést ruku.

Příloha č. VIII Respondentka č. 3

Proč je rodič osamělý?

Že má hendikepované dítě a chlap to nesnese. Rozvedla jsem se, když bylo dítěti tři měsíce.

Jaké jsou pravděpodobné příčiny rozchodu (pravděpodobný důvod odchodu)?

Odpovězeno.

Počet, pohlaví, věk dětí; věk rodiče i dítěte v době rozpadu manželství

Syna, 12 let. Dceru, 5 let. Mně bylo 30, manželovi 35. To bylo miminko, té nejmladší byli 3 měsíce.

V jakém stupni postižení je vaše dítě zařazeno?

Stupeň II. Jenom dětskou mozkovou obrnu, jenom nohy.

Jaké známky stresu a napětí jste cítila předtím, než odešel partner?

Já jsem si to nepřipouštěla, že je postižená, protože mně to vlastně nikdo neřek, že je postižená. Jsem si celou dobu myslela, že máme zdravý dítě, jenom různý vyšetření takový. A až vlastně ve tři čtvrtě roce byla na magnetické rezonanci a ve tři čtvrtě roce jsem se dozvěděla, že má dětskou mozkovou obrnu.

A manžel to věděl už předtím?

Nevěděl, protože on nesnes vojtovku a trošku ona se jinak hejbal, prostě my jsme nevěděli přesnou tu diagnózu. Oni to hned neříkaj (*trochu ironický smích*). No a vlastně jak jsem cvičila tu vojtovku, a furt ty doktoři a tím jsem ho asi obtěžovala, no a začali hádky.

Takže stres byl v hádkách nebo vyvíjel i další napětí?

V těch hádkách, jenom jsme se začali prostě hádat, no. A já jsem prostě nevěděla vlastně, co mě ještě čeká s tou dcerou, jo. Já jsem si to jakoby nepřipouštěla prostě, takže to bylo takový... (*smutek, klid*).

A jak se změnil vztahy po rozpadu rodiny?

Hrozně (*rázně, rozčileně*). Nekomunikujeme, 5 let se spolu nedokážeme spolu domluvit skrz děti, nic prostě (*povzdech*) hrozný. Hrozný. Já nevím, jak bych to... prostě do dneška se hádáme, jako (*pauza*) děti, on má syna v péči. Eh.. až teď teda, von vedeš až teď, vlastně skoro po pěti letech vede mě syn a takže jako my si přehazujeme děti, ale nekomunikujem. Vůbec. On se na dceru neptá jako, jako zdravotní stav, co dělá třeba v Arpidě, nebo když jezdíme do lázní, kam je (*spolknuté jezdíme*), to ho nezajímá.

Jaké známky stresu a napětí jste cítila po odchodu partnera, kdy jste zůstala sama s dítětem a zastávala tak roli obou rodičů?

Strašně, hrozně, zhubla jsem, skoro přes 10 kilo jsem zhubla, prostě nevnímala jsem svět. Úplně mimo. Úplně. (*smutný povzdech*). Úplně nevěděla jsem, co dál.

A vyhledala jste nějakou odbornou pomoc nebo jste brala nějaké medikamenty?

Ne, ne, ne. Oni mi pomáhali hodně moje rodiče.

Jaké pocity ve Vás vyvolávala nová role matky samoživitelky?

Strašný, (*smutek ve hlase*) že to nezvládnou, neutáhnou, prostě (*pauza*). Černo, tmu jsem viděla.

A jak dlouho to asi trvalo, než jste si to jako uvědomila?

Rok, rok.

Jak jste prožívala situaci po odchodu partnera?

(*rozmyšlení*). Nenávist. (*pauza, smích*)

Jak se na Vaše prožívání díváte dnes?

Jsem ráda (*zaseknutý hlas*), že jsem od něj odešla. Uvědomila jsem si spoustu věcí, prostě, že kdybych byla dneska s ním, tak by dcera není tam, kde je. A jsem šťastná (*rozhodně*), fakt teď jsem šťastná. Teď musím říct, že jo. Hm, eh, jako prostě, on byl trošku sobec, můj bývalý manžel, a prostě jak s dcerou jezdíme různě po těch lázních, tak vím, že on by mi to zakázal.

Jako brzdil by vás?

Brzdil, strašně.

A z jakých důvodů?

No, nejsou peníze.

Jakou oporu jste v době po rozchodu cítila ve své širší rodině (psychickou, finanční)?

Oboje. Jenom od rodičů.

Nemáte se na koho jiného obrátit?

Mám.

Ale nepomáhali?

No, chvíli. Chvilinku psychicky a pak už ne, ale rodiče mi strašně pomohli, hrozně, protože já jsem chtěla umřít, já nechtěla prostě žít, no a prostě naši mi tloukli skoro tři čtvrtě roku do hlavy, že se musím postavit na vlastní nohy prostě, strašně mi pomohli (*odkašlání, lesklé oči, rozechvělý hlas*). A prostě k nim můžu přijít bydlet, že jsem nešla do azylového domu, nic prostě.

Vyhledala jste odbornou pomoc při nově vzniklé situaci?

(*Odmilka*) Jako až teď?

Po tom rozchodu.

Ne.

Ani poradnu?

Ne.

A jak jste se dostala do Arpidy?

To byla náhoda (*veseleji*). Já jsem byla.. eh, já jsem sháněla ortopeda. To byla ortopeda, my jsme chodily s dcerou cvičit do nemocnice a tak, když jsme sehnali toho ortopeda, tak jsme jely sem a vlastně sestřička Sašinka mi nabídla (*mile*), jestli bysme sem nechtěli docházet ambulantně. No a tím to vlastně jakoby všechno vzniklo.

Pomohl vám někdo, od koho jste pomoc nečekala?

Ne.

Jak hodnotíte kvalitu vztahů ve Vaší neúplné rodině, v širším okruhu rodiny, s bývalým manželem?

S dcerou máme velice dobrý vztah, se synem nemáme dobrý vztah (*zoufalý úsměv*), to se rozhod vlastně loni v létě, že půjde k otci, no a tím to vlastně všechno začalo (*rozechvělý hlas, smutek*), peklo. Syn normálně peklo. Dvanáctiletý dítě mě přikazuje, co mám dělat. Prostě rozkazuje. Eh.. Svoji sestru nesnáší, zárlí, nenávidí jí. Jak může, tak ji uškodí, prostě. Takže já je o samotě nemůžu nechat, v žádném případě. No a otec (*krátká pauza*) jako ví o dceři, to jo. Bere si jí teda na čtyři na pět hodin někdy, ale to si jí veme. Ale co s ní dělá (*pauza*) nevím, prostě. Ale jako zdravotně se o ni nezajímá, jo. Tak jen s mojí rodinou vyloženě. S jeho rodinou se vůbec nestýkám. Vůbec.

Jaké máte vztahy se širším sociálním prostředím?

A jo, tak tak. Jo, tam se dá říct. Nemůžu se na ně spolehnout, jak mi říkají moji rodiče. Sama na sebe spolejím. Takže jo, to to mám eh (*pauza*), ale to jsou jen kamarádi, ne jakoby .. a přítele nemám (*smích*).

S kým stále udržujete kontakt (před i po rozvodu)?

Z jeho strany se nestýkám vůbec s nikým, moje přátelé zůstali všechny. Částečně, ne všechny teda.

A kolik by to tak bylo?

Ne, to byli vlastně jakoby sousedi, protože já jsem se vodstěhovala, tak vlastně když jsem se rozváděla, tak ty sousedi okolo mě jako, trošku mě drželi jako jo. No a když jsem se odstěhovala, tak začali házet na mě špínu, že jo.

A měli nějaký oprávněný důvod?

Ne, spíš myslím si, že neměli co dělat, potřebovali drbat.

Kdo vám pomáhá s plněním funkcí rodiny vůči dětem (ekonomická, socializačně výchovná, emocionální) a vůči Vám (rolí partnera, se kterým prožíváte emoce, partnerskou lásku, sociální kontakt, psychickou oporu)?

Ted' vám přesně nerozumím.

V rodině fungují tyto zásady: ekonomická, socializačně výchovná, emocionální, kdo vám s nimi pomáhá?

To jsem já, já, taky já.

To neznám, (*úsměv*) to jsou přátelé. Já mám dvě kamarádky. A potom, když si potřebuju vylejt srdíčko, tak mám pár přátel, který vím, že to nepoputuje dál teda.

Máte se na koho obrátit v případě nouze, kdy onemocníte, nemáte dostatek financí na chod rodiny (rodina, přátelé, nový partner, instituce)?

Moje rodiče.

Chováte k mužům stejný vztah, jako byl v době před rozchodem?

Ne. Mám na ně jiné názory. Když jsem se rozvedla, chlapy jsem nenáviděla. Okolo mě chlap nemoh projít, prostě jak jsem chlapy nenáviděla (*spolknuté slovo, rychle mluví*). Až jakoby po roce jsem se z toho zberchala, ale prostě bohužel, chlapy jsou jiný než ty ženský. Já nevím, jak bych to vysvětlila, proto jsem si dodneška toho chlapa nenašla (*lítostivý úsměv, smích*) protože prostě chlap chce dělat spoustu věcí, co, co bohužel třeba já s tím hendikepovaným nemůžu jako jo. No a tím vždycky ten vztah vždycky ztroskotá.

A měla jste nějaké vztahy poté?

Měla jsem dva. Dva. Jeden byl hodně krátkodobý, to byli 3 měsíce. A pak jsem měla jeden vztah, který trval tři čtvrtě roku.

A ty ztroskotali na čem?

Ne, u toho prvního to ztroskotalo, že on zdědil byt, že se začal .. prostě zjistil, že by si chtěl užívat prostě. A ten druhý byl nevěrný (*smích*). No takže..

A ještě byste to nějak rozvedla, proč k nim chováte jiný vztah?

Mám jiné, prostě, na (*protáhle*) chlapi hledím jakoby s, nevím jak bych to řekla, (*pauza*) eh. Jinak prostě, jsou nezodpovědný prostě, nezodpovědný, prostě neví, co chtějí, i když jakoby si to myslejí, tak neví, jo. Jo, já nevím, jak bych to vyjádřila.

Máte nyní na muže jiný názor, než který přetrvával do doby odchodu partnera?

(odpovězeno zároveň v předešlé otázce)

Znáte organizace ve vašem okolí, které by vám poskytly hmotnou či nehmotnou pomoc?

Ne.

Ani třeba Arpida, že by Vám mohla pomoci?

Ne, fakt nevím. Nikdy jsem nežádala. Nikdy jsem to nevyhledávala, zatím.

Ani charitu?

Ne, vůbec.

Cítíte potřebu seznamovat se s novými lidmi, nebo prohlubujete nynější vztahy?

Ne, (*milý úsměv*) mám potřebu se seznamovat s novými lidmi a mně to dodává prostě .. eh.. energii. Energií, protože, někdo mi řekne třeba jako, skrz hlavně Arpidu, někdo mi řekne svůj problém prostě, já jeho a mně prostě dodá energii a prostě zase du. Jo a zase se dozvim, samozřejmě víc věcí, informací, jo i když nejsou třeba, ty rodiče z Arpidy, vodnikud jinud (*spolknuté*), jo, já jsem jako společenská, mně tohle nedělá problém.

Chodíte často ven, do společnosti lidí, na místa, kde navážete nové vztahy (kolikrát za měsíc)?

Ne. (*smích*). Jo, tak jestli třikrát do roka.

Jak si představujete svou budoucnost a vašeho dítěte?

No, tak to nevím. To říkám rovnou, to nevím. Nevím

Ani si to nechcete představit?

Ne, radši ne. Ani to nechci vědět.

Ani optimistické představy?

Ne. Ne.

Takže žijete přítomností?

No.

A to cítíte tedy strach, nebo proč si to nepředstavujete?

Jo, tak nějak. Bojím se toho, strašně.

A myslíte, že je to i tím, že nemáte partnera, který by vás podržel?

Přesně tak, protože jednou tu moji rodiče nebudou (*pláč, smích*) mně se chce strašně brečet, tak radši nad tím nepřemýšlím. Fakt ne. Asi kdyby byla ležák, tak by to bylo horší, myslěla bych na odchod. Teď díky sponzorům jezdíme na oblečky (*pozn.: centrum Adeli*), víte co to je? To je nakopnutí, díky tomu má cenu za to žít. Dcera má odpovědi, ví, co chce. Když ji pošlu ven, tak nepůjde s tím, že nemůže chodit. Ale ona má na to žít.

Příloha č. IX Respondentka č. 4

Proč je rodič osamělý?

On tak nějak, no vlastně jsme se rozešli s partnerem, nebyli jsme oddaní.

Jaké jsou pravděpodobné příčiny rozchodu (pravděpodobný důvod odchodu)?

Eh, tak nevěra. Podle mě to jsou geny, nevím (*smích*), prostě myslím si.

Postižení syna v tom nehrálo roli?

Ne, ne ne. To ne, i když jakoby samozřejmě, podstatnou část oho jakoby, co se týkalo cvičení, jezdili jsme do lázní, nebo to, tak to bylo víceméně jakoby bylo na mně, ale jako partner s tím určitě jako neměl problém, že by nějak jako.. dítě že je postižený, nebo to, že by se s tím neuměl srovnat, to určitě ne. (*veseleji*) A v tomhle to my jsme jakoby, co se týkalo jeho, tak jsme měli dobrou vztah, že jsme si vyšli vstříc, prostě mluvili jsme o tom, to jo no, ale přece tak nějak...

Počet, pohlaví, věk dětí; věk rodiče i dítěte v době rozpadu manželství

Jedno, syna, 15. No, bude mu v dubnu, takže 15. Eh, eh. Synovi bylo 7 a mně bylo 30.

V jakém stupni postižení je vaše dítě zařazeno?

Má IV. stupeň, má dětskou mozkovou obrnu.

Jaké známky stresu a napětí jste cítila předtím, než odešel partner?

(*zamyšlení*) Tak jakoby bylo to.. bylo to dlouho.. dlouhodobý jakoby. Eh, fakt je ten, že k tomu rozchodu jsem se odhodlávala poměrně dlouho, jakoby na roky se to dalo počítat. Až tak jakoby (*úsměv*). Takže jako nebylo to určitě spontánní jako to jako.

A byla jste ve stresu?

Eh, (*zamyšlení*). No, ve stresu úplně se nedá říct, ale rozhodně jakoby, eh, psychicky se to na mě nějak odrazilo, to určitě. Ale že bych z toho byla opravdu nějak jakoby..eh v takovém velkém stresu, nebo to, to ne. Tam jsem to spíš jakoby viděla už jako východisko, jo, takže člověk to pak bere trochu jinak, než bych se z toho nějak stresovala jako (*úsměv*).

Jaké známky stresu a napětí jste cítila po odchodu partnera, kdy jste zůstala sama s dítětem a zastávala tak roli obou rodičů?

Tak vzhledem k tomu, že i v době, když jsem byla s partnerem tak jsem víceméně, eh, měla pocit, že jsem jakoby sama. Takže v tomhle to ohledu to pro mě jakoby nebylo nic nového, že jsem měla pocit, že je toho na mě víc, nebo to, ale eh spíš to bylo (*odmlka*) náročný v tom, že partner jaksi, se k tomu stavěl jako negativně. Takže potom jakoby eh oddělit to, aby vlastně jsme to řešili mezi sebou a ne netahali do toho jako dítě, tak to bylo takový složitý.

Jaké pocity ve Vás vyvolávala nová role matky samoživitelky?

Tak eh. Takhle, když to vezmu jakoby (*odmlka*) psychicky to pro mě byla úleva, ale fyzicky a jakoby třeba finančně a tak, to byla pro mě v první chvíli jakoby zátěž. To je jakoby zase jakoby negativní. (*potichu*)

Takže vám partner nepomáhal?

No, ze začátku ne, no. Tam právě jak se vyhrtila ta situace, takže prostě než jsme našli zase společnou řeč jakoby po takovém rozchodu a to, jako každé na to má, že jo, svůj názor, a víceméně jsme se jen jakoby dohadovali jak to bude a tak, protože měl pocit, že tím že, že jo opouštím ho já a beru s sebou dítě, tak ten partner má pocit, že přichází i o to dítě. (*úsměv*) A teď jakoby najít tu společnou cestu, aby pochopil, že o dítě nepřichází, pouze o mě, a že s ním jakoby bude dál v kontaktu, i když třeba teď my bydlíme hodně daleko od sebe, tak jako tam byl problém v tom, že jo. Že on prostě byl zvyklý být denně se synem a teď ta představa, že syna syna jednou za měsíc, jednou za 14 dnů, jo tak je to takový..

Jak jste prožívala situaci po odchodu partnera?

Tak z jeho stránky to byl psychické nátlak, ale pro mě to byla úleva (*vyrovnaně*).

A cítila jste nějaké emoce?

Eh, to asi ne. To možná jsem právě jakoby, eh, přehodnocovala všechno ještě než když se k tomu rozchodu (*smích*), takže prostě tam už když my jsme, eh, právě proto možná i jak mi to trvalo dlouho, tak já když už jsme od sebe odcházeli, partner to měl samozřejmě jinak, ale já už jsem to měla psychicky tak nějak vyřešený, takže pro mě už to bylo jakoby v celku jednoduchý.

Jak se na Vaše prožívání díváte dnes?

Eh, tak jako, eh (*pauza*) jasně, že člověk by některé věci řešil ještě jinak, ale vzhledem k tomu, eh (*odmlka*). Jenže právě tam je vidět to, že já jsem to měla jaksi ve své hlavě promyšlený a pro partnera to bylo jakoby, eh. I když jsem ho na to trochu připravovala, ale eh, pořád tomu nechtěl

jakoby věřit, takže z jeho strany to bylo takový, eh (*odmlka*), jakoby ten psychickéj nátlak pro mě že, že jsem určitý věci člověk řešil, eh, s takovou horkou hlavou. Jo, takže dneska bych to určitě taky řešila jinak a, ale tak to už prostě tak tak to je, s tím se nedá nic dělat, ale zase to nebylo nic takovýho, že by člověk prostě jakoby zpytoval svědomí a říkal si, že jsem někde udála chybu, jo.

Jakou oporu jste v době po rozchodu cítila ve své širší rodině (psychickou, finanční)?

Eh, tak částečně eh, ze strany jakoby, eh (*tišeji*) od mého tatínka, tak částečně finanční podporu, protože to prostě v tu chvíli, eh, byla důležitá, ale (*pauza*), jakoby psychickou ani ne prostě, to musím říct, že na tohle jsem byla jako...

V širší rodině tedy ne?

Ne, to ne.

A máte třeba sourozence?

Ne.

Vyhledala jste odbornou pomoc při nově vzniklé situaci?

Ne.

A do Arpidy jste se dostali jak, už jste sem docházeli?

Ne ne ne ne ne, to bylo tak, že už v době rozchodu, s tím že prostě, jsem měla pocit, že musím jít někam jakoby, eh, dál od partnera (*úsměv*), tak eh v té době už jsem jakoby měla určitý informace tady o Arpidě a to, takže my už jsme se stěhovali sem do Budějovic s tím, že prostě jsem věděla, že sem pude jakoby do školy.

Pomohl vám někdo, od koho jste pomoc nečekala?

(*delší pauza*) To nemůžu říct. Asi ne.

Třeba kamarádka, nebo někdo cizí?

Ne.

Jak hodnotíte kvalitu vztahů ve Vaší neúplné rodině, v širším okruhu rodiny, s bývalým manželem?

Tak teď mám nového partnera. Já bych řekla, že dobrý.

Taky dobrý, tam taky dobrý.

A s rodiči partnera?

Tam je to všechno teďka po těch letech, protože už to je nějaká doba, tak tam je to v naprostým pořádku teď.

A stýkáte se?

Je to mnohem lepší, než to bylo prostě při tom vztahu, jo, protože tam po tom je to takový, že jo, eh, kdy vlastně, kdy to řešíte s tím partnerem a to okolí je neustálený, jo takže nechce se postavit ani na tu ani tu stranu a teď vlastně už je to takový, že prostě o všem mluvíme a vycházím si naprosto vstříc jako.

A s bývalým partnerem máte jaký vztah?

(*odmlka*) Víceméně kladný. Bych řekla (*smích*). Jako vycházíme spolu v naprostý pohodě, jako pokud je něco o čem, s ohledem na syna je potřeba jakoby si promluvit nebo tak není problém.

Jaké máte vztahy se širším sociálním prostředím?

Já bych řekla, že je to v pohodě. Nemám žádný problém nikde jakoby, kde jsem bydlela nebo co teď bydlím, a jako (*odmlka*) tam nevidím problém.

S kým stále udržujete kontakt (před i po rozvodu)?

Řekla bych, že v tomhle ohledu jakoby, samozřejmě vzhledem k tomu, že jsem eh, změnila eh, jakoby bydliště, tak samozřejmě spíš mi přibyli jakoby noví přátelé, ale eh z těch eh, jakoby původních, který teda zůstali ve středočeským kraji, tak ty opravdu dobrý přátelé ty mi zůstali jako, takže tam bych řekla že jsem nějak jakoby nějaká velká ztráta nikoho blízkýho ne.

A z původních kamarádů se stále s někým vídáte?

S těma se pořád vídáme jakoby tam, že jo víceméně jezdíme, takže tam jakoby pořád jakoby probíhá.

Kdo vám pomáhá s plněním funkcí rodiny vůči dětem (ekonomická, socializačně výchovná, emocionální) a vůči Vám (rolí partnera, se kterým prožíváte emoce, partnerskou lásku, sociální kontakt, psychickou oporu)?

Tak jako partner, že vzhledem k tomu, že je to vztah v začátku, tak spíš jako já tomuhle nechávám volnej průběh, nenutím syna ani partnera prostě aby eh tam zastával eh nějakou

rodičovskou roli a pro syna je to víceméně kamarád. Ale fakt je ten, že on ho jako autoritu uznává, což je pro mě dobrý a jakoby ten vztah si vybudovali sami. Takže jako bych řekla, že je to v pořádku a ani jeho tatínek nemá problém s tím, protože i on má novou rodinu, samozřejmě takže jako to chápe, že člověk nebude sám, takže se v tomhle naprosto tolerujeme.

A předtím než jste měla nového partnera, vám nějaký kamarád třeba pomáhal?

No, řekněme mám dva takový jakoby kamaráda, kamarádku, který jakoby když bylo s něčím potřeba pomoci, tak na ně jsem se mohla obrátit.

(druhá část otázky) (*odmlka*) No myslím si, že asi nikdo.

A čekáte to od nového partnera?

No, (*smích*) čekám.. jako je to takový, že člověk si říká, že by to bylo fajn, nicméně prostě eh jsem spíš připravená na to, že na to bude člověk sám, a jako asi po té zkušenosti eh prostě to člověku asi dlouho trvá než najde v tom druhym opravdu takovou stoprocentní jistotu jako jo. A já jsem fakt zvyklá jako dost (*úsměv*) jakoby všechno sama, nevdá mi to, nevidím v tom problém a je to třeba, je to jakoby eh možná i chyba, jo, že že ten partner vám něco nabízí a vy jakoby (*smích*) v té obraně...

Máte se na koho obrátit v případě nouze, kdy onemocníte, nemáte dostatek financí na chod rodiny (rodina, přátelé, nový partner, instituce)?

Tak tam, tam je jakoby rodina, jeho tatínek a dědeček zatím zvládají, tam je na koho se obrátit. (*potichu*)

Chováte k mužům stejný vztah, jako byl v době před rozchodem?

(*pauza*) Já bych řekla, že asi jo. No, že nějak mě to asi nepoznamenalo. Ne, myslím si, že jako když se člověk rozhlídne ve svym okolí, tak eh jako si myslím, že to je (*krátká pauza*) dneska už tak běžná věc, že nemáte pocit, že prostě se něco jako, ono ze začátku třeba máte, člověk hledá chybu v sobě, chybu u partnera nebo to, ale prostě postupem času zjistíte, že prostě dneska je to normální věc tohle to, takže se člověk...

Takže když jste začala žít s partnerem, měla s ním dítě, tak jste od něj nečekala, že spolu budete navždycky?

Jako, nečekala. Tak určitě prostě jako člověk má takovou představu, ale eh vono to je prostě ta ta realita je vždycky jiná, a člověk musí jakoby (*smích*) rozumě uvažovat a v tomhle případě prostě eh teď taky jako v novym vztahu a nevíte jak to dopadne, že jo a už teď do toho jít s tím, že to bude špatný, tak ten vztah by nebyl úplně plnohodnotnej, takže prostě člověk do toho musí jít naplno a uvidíme, jak to dopadne (*úsměv*)

Znáte organizace ve vašem okolí, které by vám poskytly hmotnou či nehmotnou pomoc?

(*pauza*) Tak myslím si, že bych asi věděla, na koho se obrátit, ale jako eh (*odmlka*) jenže tady i (*odmlka*), co nám poskytují nějakou tu hmotnou nouzi a to, tak tam i nějaký ty jednorázový takový ty, ale jako zatím jsem neměla potřebu, takže zatím jsem se k tomu nějak jakoby blíž nepídila

Cítíte potřebu seznamovat se s novými lidmi, nebo prohlubujete nynější vztahy?

(*pauza*) No, tak (*pauza*) nevim, možná, že asi víc víc jakoby vyhledávám nový lidi, s tím, že bych, ne že bych nějak jakoby neprohlubovala ty stávající vztahy, ale jakoby hodně hodně jakoby se seznamuju s novými lidma.

Třeba v Arpidě?

Hm. Jo. (*úsměv*)

Chodíte často ven, do společnosti lidí, na místa, kde navážete nové vztahy (kolikrát za měsíc)?

To zase asi ne, ne.

Jak si představujete svou budoucnost a vašeho dítěte?

(*odmlka*) No, (*odmlka*) to jako já já nevim, jestli mam nějakou představu nebo prostě (*pauza*), já nějak asi jakoby moc moc do budoucna prostě nepřemejšlim. (*pauza*) Jsem taková v tomhle tom prostě, že že nějaký plány nebo prostě něco, něco moc do budoucna si, buď jako bych musela bejt hodně pesimistická, což nechci a ten optimismus moc do budoucna taky nemám moc ráda, protože pak to třeba nevyjde a člověk je vo to víc zklamanej

A zlepšuje se to teď se synem?

Jako určitě eh (*pauza*), nějaký pokroky dělá a asi to víte, že prostě je na vozejku, tam to bude trvalý, tam jako není nějaká šance, že by začal chodit nebo prostě aspoň jako o berlích, nebo to, to určitě ne, takže prostě..

A mentálně?

Tak mentálně teď je vzhledem k jeho patnácti rokům na úrovni nějakýho pěti - šestiletýho dítěte a tak jako taky se tam vidí, takže uvidíme. No, nicméně jako je to (*pauza*) je to takovej závazek celoživotní pro mě.

A na co kouká nový partner?

Ehm, nevim, já si jako dost dobře nejsem jistá, jestli si to.. On říká, že jo, ale nevim, jestli si to úplně uvědomuje, protože to eh je to rozdíl, když to prostě, jste v takovýhle situaci třeba rok a je rozdíl, když jste tam těch 15 let jako. Takže prostě ono je to takový, že eh, tím že je to moje dítě tak jako já (*pauza*) já se nemůžu toho zříct, ani to nemám v úmyslu a pro něj je to v podstatě snazší v tom, že pokud toho prostě, řeknu bude toho mít plný zuby, tak se může sebrat a jít. (*odmlka*) Ale myslím si, že jako si asi uvědomuje, že prostě jako jak je to složitý, nebo to. (*odmlka*) Proto jako my jsme měli ze začátku hodně takovej jakoby kamarádskej vztah, protože já jako eh (*odmlka*) ne ne neskáču v tomhle ohledu jakoby rovnějma nohama do toho, protože eh chci, aby si i ten eh partner uvědomil, do čeho jde jako. A to z jednoho, ze dvou prostě nějakých měsíců nenepozná, prostě. Jo, takže jako delší dobu s náma tráví čas, třeba jenom jako kamarád a prožít si s ním nějaký věci, aby prostě věděl, do čeho jde, jako. (*pauza*)

Příloha č. X Respondentka č. 5

Proč je rodič osamělý?

My jsme se nevezali, nikdy, takže určitě a byli jsme spolu strašně dlouho.

Jaké jsou pravděpodobné příčiny rozchodu (pravděpodobný důvod odchodu)?

To je strašně věcí a myslím si, že to bylo z obou stran. Různý názory na různé věci a takovýchle věci, určitě v tom nebyla žádná nevěra, nic takového a syna on úplně miluje, takže syn má od něj úplně všechno (*úsměv*), co potřebuje, takže u nás je to takový celkem, možná lepší, než kdybysme byli spolu. (*smích*)

Počet, pohlaví, věk dětí; věk rodiče i dítěte v době rozpadu manželství

Já mám jedno dítě, 14 let, kluk. 4 roky mu byli a před deseti lety mi bylo 29.

V jakém stupni postižení je vaše dítě zařazeno?

Čtvrtej, čtvrtej a má dětskou mozkovou obrnu.

Jaké známky stresu a napětí jste cítila předtím, než odešel partner?

Tak já nevím jestli známky stresu, tak (*pauza*) my jsme v podstatě s těmahle věcmi trošičku ve stresu pořád, takže (*úsměv*) já vůbec nemůžu říct, že bych měla nějaké větší stres nebo menší stres..

Takže jste se jenom domluvili na tom rozchodu?

V podstatě, (*nádech*) v podstatě to bylo takový prostě dlouhodobější takový, že jsme spíš žili vedle sebe než spolu, takže..

Jaké známky stresu a napětí jste cítila po odchodu partnera, kdy jste zůstala sama s dítětem a zastávala tak roli obou rodičů?

My jsme velká rodina (*úsměv*), ještě vám musím říct. Takže my bydlíme na jednom baráku, já bydlím nahoře v bytě se synem, dole bydlí sestra s maminkou a ještě s dvěma dospělými holkama, takže a dál o dva baráky dál zase druhá sestra, ta má zase dva kluky, takže my jsme tak velká rodina, že v podstatě u nás moc tu samotou nepocítíte, takže.

Jaké pocity ve Vás vyvolávala nová role matky samoživitelky?

Tak já jsem většinu dětí za první eh.. Partner byl pořád pryč, on jezdil týrákem, takže měsíc a půl pryč a potom třeba tejdne doma, takže v podstatě my jsme na to byli zvyklí, takže u nás to žádná (*pauza*) jo, žádný takový překvapení, že bysme byli pořád spolu a najednou jsme byli se synem sami. A vlastně on když přijel, tak se mu věnoval a teď dělá to samý do dneška. Jo, když přijede a je doma, tak prostě chodí za ním, bere si ho, kupuje mu, co potřebuje, takže syn v podstatě ani nepocítil, že by jako táta tam chyběl.

Jak se na Vaše prožívání díváte dnes?

Já si myslím, že jsme udělali úplně skvělou věc, takže pro všechny tři si myslím, že to bylo úplně nejlepší. A jsme úplně v pohodě, partner chodí i sem, do konce mě sem i vozí (pozn.: do centra Arpida), když je doma, takže jezdíme pro syna třeba spolu (*úsměv*), pak je i u nás třeba, hraje si s ním, pak si ho bere třeba ven, takže my opravdu spolu vycházíme úplně skvěle. Je to zvláštní (*smích*), ale.. je to tak.

Jakou oporu jste v době po rozchodu cítila ve své širší rodině (psychickou, finanční)?

Všechno, skvělou, tak nás mamka vždycky vedla dohromady, takže my jsme, jeden když měl potíže, tak vždycky se to řešilo v celé rodině. Nikdy u nás nebyl sám takže, v tom mam strašný štěstí samozřejmě, i co se týče syna s pomocí i se všim, to už je taky dost velké

Vyhledala jste odbornou pomoc při nově vzniklé situaci?

Ne, ne.

Do Arpidy jste už chodili?

Ano.

Pomohl vám někdo, od koho jste pomoc nečekala?

Možná kamarádi, a pak, co pomůže si promluvit s někým třeba tady. Jo jsou tady maminky, který jsou v podobnej situaci, takže si sednete na kafe a povídáte si a.. neříkám vysloveně o takových.. (*pauza*), no ale ono vám pomůže, když slyšíte příběh od někoho jiného, tak asi tak.

Jak hodnotíte kvalitu vztahů ve Vaší neúplné rodině, v širším okruhu rodiny, s bývalým manželem?

Tak to už jsem tak nějak řekla. Hm.

Takže v neúplné rodině?

Já bych řekla, že se synem mám dobrý vztah.

Tak jako v každé velké rodině úplně normální prostě vztahy.

Jaké máte vztahy se širším sociálním prostředím?

Mám kamarádky, celoživotní (*smích*) od školky, mám nový, řekla bych můžu nazvat i kamarádky tady v Arpidě, skvělý. Samozřejmě, že člověk pozná úplně jiný lidi zase že jo, když má takovýhle dítě, ale pořád mám kamarádky se zdravýma dětma, vlastně takže...

S kým stále udržujete kontakt (před i po rozvodu)?

My jsme v podstatě neměli vysloveně ty nejlepší kamarády společný, takže (*pauza*) v podstatě tam ani (*pauza*) nebyla možnost, abysme o někoho přišli.

Kdo vám pomáhá s plněním funkcí rodiny vůči dětem (ekonomická, socializačně výchovná, emocionální) a vůči Vám (rolí partnera, se kterým prožíváte emoce, partnerskou lásku, sociální kontakt, psychickou oporu)?

Tak ekonomickou se snažím samozřejmě zvládat sama, co to de. Rodina. A samozřejmě, že partner, určitě.

Tak já mám zase syna a svoji rodinu, takže..

A třeba kamaráda?

A nebo v podstatě bývalý partner. Já prostě si strašně vážím někoho, kdo se nevzdá svého dítěte. Jo, jsou tady lidi, který prostě vodejdou a víc pro ně to dítě neexistuje, u nás to prostě tak není. Bývalý partner se chová k němu prostě pořád stejně jako kdyby (*pauza*), je prostě jeho a je prostě pro něj důležitější, jiný děti ani nemá, takže.

A bývalý partner má novou rodinu?

Já nevím, my o tom vůbec nemluvíme (*potichu*), o těhletech věcech se prostě vůbec nebavíme. (*smích*) Jako když přijede za synem na tejdén, tak spíš se ptá, co je nového se synem a to. A já to ani nechci vědět, abych vám pravdu řekla.

Máte se na koho obrátit v případě nouze, kdy onemocníte, nemáte dostatek financí na chod rodiny (rodina, přátelé, nový partner, instituce)?

To je právě ta rodina, strašně, já si nedovedu představit, já obdivuju ty ženský tady, co třeba nikoho nemaj a opravdu jsou sami, protože to musí bejt strašný

Chováte k mužům stejný vztah, jako byl v době před rozchodem?

Já myslím, že jo. Jako myslíte, že bych se na něj třeba nějak zlobila? (*kroutí hlavou*) eh.

Máte nyní na muže jiný názor, než který přetrvával do doby odchodu partnera?

Ne, mám na ně furt stejnej názor. No tak, když je někdo zmetek tak je zmetek, když je někdo hodnej tak je hodnej (*smích*), takže...

Znáte organizace ve vašem okolí, které by vám poskytly hmotnou či nehmotnou pomoc?

(*pauza*) Určitě, co se týče sociálky a takovýhle ty, tak to určitě. Tak je, co my spíš, tak jsou nadace třeba, jo, když potřebujeme, ale to se spíš týče: vybereme takovej vozík, třeba stojí 80 tisíc plus z toho, vám třeba řeknou, že 30 musíte doplatit, jo takže spíš takových těch, což se tady můžu obrátit, jak na maminky, tak na ty mi třeba poradí, kdo jim přispěl a takový ty, takže určitě.

Cítíte potřebu seznamovat se s novými lidmi, nebo prohlubujete nynější vztahy?

Tak já jsem taková docela komunikativní (*úsměv*), takže já si ráda s někým popovídám. Udržuju eh jako starý vztahy takový ty ty, to určitě, tak toho si vážím, těm se můžu svěřit, ale co se týče známejch a takhle, tak si myslím, že jich mám docela hodně (*smích*).

Chodíte často ven, do společnosti lidí, na místa, kde navážete nové vztahy (kolikrát za měsíc)?

Ne, takže já třeba chodim pak s kamarádkama se scházim, buď jdeme na návštěvu k sobě a potom, co my teda děláme, mám takový tři opravdu nejlepší kamarádky celej život od školky, takže s těma tak čtyřikrát do roka si vždycky vyrazíme na narozeniny, když nějaká slaví a nebo před vánocema se sejdeme, takže tak. Hm.

Jak si představujete svou budoucnost a vašeho dítěte?

No, já doufám, že co nelepší (*smích*).

A třeba konkrétní příklad?

Já se strašně snažim o to, aby se syn samozřejmě měl, co nejlíp a snažíme se o to, aby začal trošku chodit nebo lézt a moh se líp pohybovat a strašně spolíhám, samozřejmě vim, že tu věčně nebudu, takže jsem šťastná, že mám velkou rodinu a že ho všichni milujou, jak sestřenice, tak bratrance, takže já doufám, že nikdy sám nezůstane. Takže se o něj postarají.

ABSTRAKT

STEJSKALOVÁ, T. *Analýza lidských zdrojů matek samoživitelek s postiženým dítětem (s dětskou mozkovou obrnou) v Českých Budějovicích*. České Budějovice 2014. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce Mgr. Lucie Maliňáková.

Klíčová slova: rodina, neúplná rodina, svobodná matka, matka samoživitelka, coping, zvládání stresové situace, potřeba, dítě s postižením, dětská mozková obrna, sociální fungování, lidské zdroje, sociální síť vztahů.

Bakalářská práce analyzuje lidské zdroje osamělé matky s dítětem s dětskou mozkovou obrnou v Českých Budějovicích. Jakou roli hrají sociální vztahy v době odchodu otce od rodiny s postiženým dítětem a důležitost vztahů pro uspokojování základních potřeb.

Práce se skládá z dvou hlavních částí – teoretickou a praktickou. První část je zpracováním tématu neúplné rodiny, zvládání stresové situace (narození dítěte s hendikepem a odchod otce od rodiny) a důležitost sociálních vztahů pro sociální fungování matek samoživitelek. Druhá část se zabývá praktickým výzkumem a jeho interpretací na téma využití lidských zdrojů svobodných matek.

ABSTRACT

STEJSKALOVÁ, T. *Analysis of Human Resources Single Mothers with Disabled Children (cerebral palsy) in České Budějovice*. České Budějovice 2014. Bachelor thesis. Bachelor thesis. University of South Bohemia in České Budějovice. Department of Theology. Department of Ethics, Psychology and Charity Work. Work supervisor: Mgr. Lucie Maliňáková.

Key words: Family, Single-parent Family, Single Mother, Coping of Stress Situation, Need, Disabled Child, Cerebral Palsy, Social Functioning, Human Resources, Social System of Relationships.

Firstly this bachelor thesis analyses human resources of single mother with a disabled child who is suffering from cerebral palsy in České Budějovice. And secondly it analyses what is the role of social relationships during the time of father's leaving from a family with a disabled child and the importance of relationships for satisfying basic needs.

Thesis consists of two main parts – theoretical and practical. First part is processing the topic of single-parent family, coping stress situations (birth of a disabled child and father's leaving from family) and the importance of social relationships for social functioning of single mothers. The second part deals with practical research and its interpretation on the topic of using human resources of single mothers.